Қишлоқ ҳақиқати

1993 йил 9 февраль
СЕШАНБА
№ 17 (5.460).
НАРХИ:
ОБУНАЧИГА 3 СЎМ,
СОТУВДА 5 СЎМ.

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-сиёсий газетаси • 1974 йил 1 январдан чиқа бошлаган

ЭРТАГА ТОШКЕНТДА ХАЛҚАРО УЛГУРЖИ САВДО ЯРМАРКАСИ ОЧИЛАДИ

НИЯТИМИЗ—ҲАМКОРЛИКНИ КУЧАЙТИРИШ

Эртага пойтахтдаги Кооператорлар уйида собиқ Иттифоқнинг барча мустақил давлатлари ўртасида мева-сабзавот ва қайта ишланган маҳсулотлар сотиш бўйича улгуржи-савдо халқаро кўргазмаси очилади. 17 февралгача давом этадиган мазкур тадбир Ўзбекистон мева-сабзавот ва узумчилик давлат-кооператив концерни ва Ўзбекистон кооператив тайёрлов-савдо бирлашмаси ташаббуси билан ўтмоқда.

Кўргазмани ўтказишдан мақсад ва бу борадаги вазифалар тўғрисида мухбиримиз ташкилий қўмита раиси, Ўзбекистон мева-сабзавот ва узумчилик давлат-кооператив концерни раиси А. Х. ТОШКЕНБОЕВга бир неча саволлар билан мурожаат қилди.

— Алишер Холмуродович, ўтган йили ҳам Тошкентда шу мустақил давлатлар ўртасида кўргазма бўлганди. У қандай самара берди? Ҳозир Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги ўртасида шартнома тузиш қандай бўлмоқда?

— Ҳа, ўтган йили ҳам шундай кўргазма бўлиб ўтганди. Биз уни ўтказишдан олдин бироз иккиландик: собиқ Иттифоқнинг барча республикаларидан вакиллар чақириш шартмикин, улар билан шартнома туза олармиканмиз, деб ўйладик. Лекин кўргазма ниҳоятда самарали ўтди. Икки томонга ҳам фойдали ўзаро битимлар тузилди. Тўғри, битимлар юз фоиз бажарилди дея олмаймиз. Сабаби ҳаммамизга маълум: транспорт хизмати бир неча баробар ошиб кетди. Шунингдек, маҳсулотларнинг нархи ҳам деярли икки-уч ойда кўтарилиб бормоқда. Лекин мураккаб вазият юзага келишига қарамасдан, икки томонлама ҳамкорлик натижасида кўзда тутилган асосий ишлар бажарилди.

Бу йил яна кўргазма ўтказиш ташаббуси билан чиққанимизда бизни бултурги шерикларимиз дарров қўллаб-қувватлашди. Менимча, иқтисодий алоқалар узилмаслиги керак. Биз учун ҳозирги пайтда энг қулай шериклар собиқ Иттифоқ республикаларидир. Чунки биз бир-биримизни яхши биламиз. Алоқаларимиз эса икки томонга ҳам фойдали.

— Эртага бошланадиган учрашувдан умидларингиз қандай? Ҳозирги қийин шароитда тузилган шартномалар тўла кафолатлими?

— Юзага келаётган иқтисодий қийинчиликларга қарамасдан собиқ Иттифоқнинг ҳамма минтақаларидан вакиллар келишди. Бу йил ҳам ўтган йилгидан кам битим тузилмайди. Баъзилар савол бериши мумкин: мева-сабзавот ўзимизда етишмаётган пайтда уни четга сотиш шартмикин? Биз республикамизда етиштирилаётган маҳсулотнинг учдан биринигина четга чиқарамиз, холос. Асосий қисмини эса юртимиз аҳолиси истеъмол қилади. Масалан, жорий йилда 930 минг тонна маҳсулотни шартнома асосида сотишни мўлжаллаяпмиз.

Ҳозир собиқ Иттифоқнинг мустақил давлатлари билан алоқалар секин бўлса-да яна ривожланиб бормоқда. Бу айниқса, МДҲнинг Тошкент ва Минск учрашувларидан кейин ривожланди. Бизнинг мақсадимиз бу муносабатларни янада мустаҳкамлаш. Ҳозир маҳсулот етказиб бериш учун транспорт қатнови ҳам яхши йўлга қўйилмоқда.

— Пул қадрсизланаётган, МДҲнинг баъзи мамлакатлари ўз валюталарини чиқараётган бир пайтда кўргазма маҳсулотлари қандай тартибда сотилади?

— Биз ўтган йили ҳам маҳсулот ёки хом ашёмизни имкони борича мол айирбошлаш йўли билан сотишни мақсад қилиб қўйгандик. Бизнинг тармоққа, шунингдек республикамиз иқтисодиётига маблағ эмас, кўпроқ дастгоҳ, техника, ёнилғи-мойлаш маҳсулотлари керак. Илгари биз, уларни марказлаштирилган усулда олардик. Тўғрисини айтганда, маҳсулот айирбошлаш нафақат бизга, балки шерикларимизга ҳам маъқул келмоқда. Ўтган йили деярли ҳамма шартномалар шундай тартибда амалга оширилди. Натижада корхона ва хўжаликлар иш юритиш учун зарур хом ашё, маҳсулот, техникани олдилар. Бу албатта, хом ашё етишмаётган бир пайтда ниҳоятда фойдали бўлди.

Эртага очилажак кўргазмада корхоналар ва хўжаликлар раҳбарлари ўзларига маъқул усулни танлаб оладилар. Бундай учрашувнинг ўтказилиши кадрларимизни бозор шароитида кўп нарсага ўргатади.

Суҳбатни:
Ҳ. КАРИМОВ
ёзиб олди.

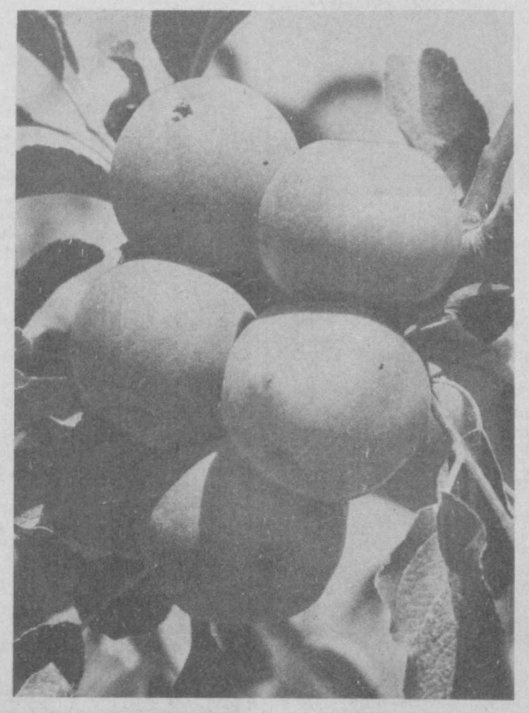

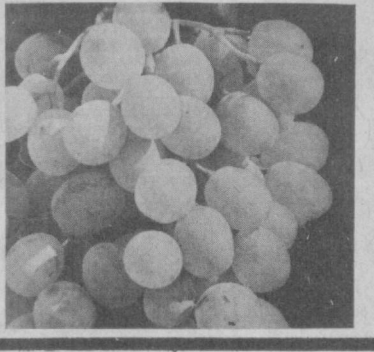

УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЎҚУВЧИ ЁШЛАРИНИ РАҒБАТЛАНТИРИШ ЧОРАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Ўқувчиларнинг истеъдодларини намоён этиш ва ижодий қобилиятларини ривожлантиришга, уларда мустақил Ўзбекистон фуқаросининг юксак маънавий фазилатларини шакллантиришга муҳим аҳамият бериб:

1. Охирги йил ўқиётган талабалар ва аспирантлар—бутун ўқиш давридаги аълочилар ҳамда тадқиқотчилик фаолиятини муваффақиятли амалга ошираётганлар учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат стипендиялари таъсис этилсин.

Бу стипендиялар сони қуйидагича белгилансин: талабалар учун ҳар бир талабанинг ўртача стипендияси миқдоридан уч карра кўп бўлган 10 та; аспирантлар учун — ҳар бир аспирант стипендияси миқдоридан икки карра кўп бўлган 5 та.

2. Улгуриши аъло даражада бўлган, ижодий ишда қатнашадиган учинчи ва ундан юқори курсларнинг талабалари учун қуйидаги давлат стипендиялари таъсис этилсин: техника факультетлари учун — Беруний номида, тиббиёт факультетлари учун — Ибн Сино номида, гуманитар факультетлар учун — Навоий номида, табиий факультетлар учун — Улуғбек номида.

Стипендиялар сони таълим йўналишлари бўйича юқори курсларнинг ҳар минг нафар талабасига икки карра кўп миқдордаги битта стипендия ҳисобидан белгилансин.

3. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Фанлар академияси, Фан ва техника давлат қўмитаси, Олий аттестация комиссияси 20 кун муддат ичида талабаларга давлат стипендияларини бериш тўғрисидаги низом ва тартибни ишлаб чиқиб, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг тасдиғига тақдим этсинлар.

4. Белгилаб қўйилсинки, давлат стипендияларини олувчи талабаларга тегишли кўкрак нишонлари ва гувоҳномалар берилади. Улар олий ўқув юртини тамомлаганларидан кейин кириш имтиҳонларисиз аспирантурага қабул қилинадилар ҳамда ёш мутахассислар қатори малака ошириш ва ўқишни давом эттириш учун чет элларга юбориш чоғида устунликка эга бўладилар.

5. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Маданият ишлари вазирлиги ва Давлат спорт қўмитаси:

— мактаб ёшлари ўртасида вақти-вақти билан турли республика мусобақаларини ўтказсинлар, ёшларнинг халқаро мусобақаларда фаол иштирок этишларига бутун чоралар билан кўмаклашсинлар;

— 20 кунлик муддат ичида мактаб ўқувчилари ўртасида республика олимпиадалари, конкурслари ва мусобақаларини ўтказишнинг низоми ва тартибини ишлаб чиқсинлар ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг тасдиғига тақдим этсинлар.

6. Олимпиадалар, конкурслар ва мусобақаларнинг ғолибларига қуйидаги пул мукофотлари:

— I—V ўринларни олган ғолибларга талаба стипендияси миқдорининг ўн каррадан олти каррагача кўп бўлган халқаро мукофотлар;

— I—II—III ўринларни олган ғолибларга талаба стипендиясининг уч-икки-бир карра кўп бўлган республика мукофотлари белгилансин.

7. Белгилаб қўйилсинки, халқаро ва республика мусобақаларининг ғолиблари бўлган битирувчи синфларнинг ўқувчилари олий ўқув юртларининг биринчи курсларига кириш имтиҳонларисиз, тест синовидан ўтказилмай қабул қилинадилар ва хорижий мамлакатларнинг ўқув юртларига юбориладиган гуруҳларга қабул қилиниш ҳуқуқига эга бўладилар.

8. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги 1993 йилдан бошлаб ҳар йили ана шу мақсадлар учун зарур маблағлар ажратишни кўзда тутсин.

9. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, олий ўқув юртлари бўлган вазирликлар ва идоралар:

— 1993 йилнинг 1 мартидан ушбу Фармонда қайд этилмаган давлат стипендияларини бекор қилсинлар;

— уларга белгиланган стипендия жамғармаси доирасида олий ўқув юртларининг тақдимномаларига кўра ва Вазирлар маҳкамаси билан келишиб, Ўзбекистоннинг ақлий ва маънавий салоҳиятини ривожлантиришга катта ҳисса қўшган атоқли фан ва маданият арбоблари шарафига бир ярим баробар ҳажмли махсус стипендиялар таъсис этиш ҳуқуқи берилсин.

10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси 20 кунлик муддат ичида ушбу Фармонни рўёбга чиқаришга доир қарор қабул қилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 5 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Иш ҳақи, пенсиялар, стипендияларнинг энг кам миқдори оширилганлиги муносабати билан ва меҳнаткашларнинг истакларини ҳисобга олиб, Вазирлар маҳкамаси шу йил 1 февралдан бошлаб қайд этиб қўйилган даромадларга купонлар бериш миқдорини аниқлашнинг янги табақалаштирилган жадвалини белгилаш тўғрисида қарор қабул қилди. Ушбу қарорнинг иловасига мувофиқ 1993 йилда қайд этилган даромадларга купонлар бериш миқдорини аниқлашнинг қуйидаги жадвали тасдиқланди:

Иш ҳақи, пенсиялар, стипендиялар ва бошқа қайд этилган даромадлар миқдори (солиқлар ва ушлаб қолинадиган қисмидан ташқари)	Бериладиган купон миқдори
2500 сўмгача	1250
2501 сўмдан 5000 сўмгача	1250 плюс 2500 сўмдан ортиқ миқдорнинг 20 фоизи
5001 сўмдан 10000 сўмгача	1750 плюс 5000 сўмдан ортиқ миқдорнинг 10 фоизи
10001 сўм ва ундан кўп бўлганда:	2250 плюс 10000 сўмдан ортиқ миқдорнинг 5 фоизи

Белгиланган янги жадвал бериладиган купон миқдорини ўртача 1,5 баравар оширишни кўзда тутади.

Масалан, эски жадвалга мувофиқ ходим қайд этилган 5 минг сўм даромадга 1150 купон олган бўлса, янги жадвалга мувофиқ 1750 купон, 10 минг сўм даромадга илгари 1280 купон олган бўлса, энди 2250 купон олади.

Аҳолининг бошқа табақалари учун ҳам купонлар шу тариқа кўпаяди.

Мазкур қарорга мувофиқ Ўзбекистон ҳудудидаги мулкчиликнинг барча шаклидаги корхоналар, ташкилотлар ва хўжаликлар тегишли банк муассасаларига 1993 йил 8 февралга қадар зарур купон миқдорига талабнома беришга, ходимларга, пенсионерларга, талабаларга ҳамда фуқароларнинг бошқа тоифаларига шу йил февраль ойи учун купонларни 1993 йилнинг 10 февралига қадар беришни таъминлашга мажбурдирлар.

Сарҳисоб

НАТИЖАЛАРДАН ҲЕЧ КИМ ҚОНИҚМАДИ

Термиз районидаги «Халқобод» жамоа хўжалигида раис ҳисобот-сайлов йиғилишигача алмаштирилди. Қаюм Шомуродов ўрнига район давлат назорати инспекциясининг бош инспектори Бахтиёр Қурбонов раисликка сайланди. Шу яқинда жамоада ўтган йил якунлари ҳамда жорий йил вазифалари муҳокама этилган ҳисобот-сайлов йиғилиши бўлиб ўтди. Хўжалик бошқаруви раисининг муовини Оқмурод Қораевнинг маърузасидаги фикрлар тўпланганларга деярли олдиндан аён эди. Чунки, бултур ишлаб чиқаришнинг етакчи тармоқларида мақтагулик натижага эришилмади. Йилнинг ноқулай келганлиги экинлар ривожига қаттиқ таъсир қилди. «Халқобод» жамоа хўжалигида эмас, балки вилоятнинг ўнлаб хўжаликларида жуда катта майдонларга чигит қайта-қайта экилди, шундай бўлса-да, тадбиркорлик билан иш кўрилган жойларда режа бажарилди.

Сўзга чиққан механизатор Қаҳрамон Ҳусанов ўринли таъкидлади, баҳона қидирмаслик керак. Режани гоҳида базўр бажариб, гоҳида уддаламасликнинг асосий сабабларидан бири—ерга муносабат тўғри эмаслигида. Ерни алдамоқчи бўламиз. Оқибатда ўзимиз алданиб, юзимиз шувит бўлмоқда.

Вилоятнинг кўпгина хўжаликларида, ҳатто бир пайтлар қолоқ бўлган «Гулбаҳор» давлат хўжалигида чигитни кенг қаторлаб, жўякнинг пуштасига экиш қўллангач, аҳвол ўнгланиб, ҳозир пешқадамлар сафида бўлаётганлигидан жамоа хўжалиги раҳбарлари, мутахассислари тўғри хулоса чиқармаяпти. Якунланган йилда йиллик режа 83 фоизга уддаланди. 792 гектар майдоннинг ҳар гектаридан атиги 19,3 центнердан хирмон кўтарилди. Ёки бир гектар ердан олинган ҳосил режадагидан тўрт центнер кам бўлди. Гап фақат топшириқнинг бажарилмаганида эмас, ахир бозор шароитида бир тонна пахта катта моддий йўқотиш эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Саккизта пахтачилик бригадасидан фақат иккитасида режа учма-уч уддаланди. С. Қосимов бошлиқ бригадада 88 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 22,4 центнер ўрнига 15 центнердан, Ж. Худойназаров бошлиқ бригадада эса 49 гектар майдондан 15,3 ўрнига 10,2 центнердан ҳосил олинди, холос. Нега бундай? Хўжаликда 792 гектар майдонда пахта етиштирилса-ю, аҳвол шундай бўлса. Бизнингча, айбни фақат об-ҳаво ноқулай келганлигига ағдариш инсофдан эмас. Бахтиёр Жўраев бошлиқ жамоа аъзолари 114 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 22,4 центнердан хом ашё териб олдилар. Шу бригада билан ери туташ, сувида, об-ҳавосида мутлақо фарқ бўлмаган Эргаш Саидов бошлиқ бригада 88 гектар майдондан 202 тонна ўрнига 137 тонна пахта топширди, ёки режа 68 фоизга бажарилди.

Жамоа хўжалигида машина терими салмоғи йилдан йилга пасайиб кетаётганлиги-чи? Режадаги 800 тонна ўрнига 337 тонна пахта агрегатларда саранжомланди. Баъзи механизаторлар ёқилғи-мойлаш маҳсулотлари тақчил, қиммат бўлган пайтда мавсумда 18—20 тонна-дан пахта теришди. Режаларнинг қониқарсиз бажарилганлиги даромаднинг камайишига олиб келди, албатта. Натижада бир сўм асосий иш ҳақига берилаётган қўшимча фойда ҳар йилдагидан анча паст. Пахтачиликдан режадаги 44 миллион 314 минг ўрнига 39 миллион 704 минг сўм даромад қилинди. Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида пахтада ишлаганларга бир сўмига етмиш тийин, беда, ғалла, боғда ишлаганларга ўн тўрт тийиндан қўшимча ҳақ берилишини қандай тушунмоқ мумкин?

Фақат деҳқончилик эмас, чорвачилик соҳасидаги йил якуни ҳам тўпланганларни мутлақо қониқтирмади. Гўшт, сут, тухум етиштириш режалари уддаланмади. Давлатга 500 тонна ўрнига 348 тонна сут сотилиб, режа 76 фоизда қолди. Чорвачиликнинг оқсашига сабаб тармоқда ишлаётганларнинг масъулиятни ҳис этмаётганликларидир. Озуқа базасини мустаҳкамлаш тўғрисида қайғурилмаяпти. Бедапоялар кенгайтирилмаяпти, мавжуд бедазорларга ишлов берилмаяпти. Натижада озуқа экини майдони сийраклашиб, ажриқзорга айланмоқда. Меҳнатта яраша даромад, деганларидек, режани барбод қилган чорвадорлар йил якунига кўра бир сўм иш ҳақига айтишга арзимайдиган ўн беш тийиндан қўшимча ҳақ олишади.

Сўзга чиққанлардан пиллачилик агрономи Янгибой Аннақурбонов, уруш фахрийси Исмоил бобо Абдуназаровлар қолоқликка барҳам беришнинг бирдан-бир тўғри йўли интизомни мустаҳкамлаб, ҳамжиҳатлик билан меҳнат қилиш эканлигини таъкидладилар. Ҳа, уларнинг эътиборидан Президентнинг қишлоқ аҳолисини сув, газ билан таъминлаш тўғрисидаги фармонлари қониқарсиз бажарилаётганлиги ҳам четда қолмади. Жамоа бошқаруви раислигига сайланган Бахтиёр Қурбонов жорий йилда ўтган хатоларни такрорламаслик, қийин аҳволдан чиқиш хусусида тўхталди.

Дарҳақиқат шу кеча-кундузда хўжаликда бунинг учун замин яратилмоқда. Ер текислаш, жўяк олиш, техникани мавсумга тайёрлаш, ариқ-зовурларни тартибга келтириш ишлари қизғин олиб борилмоқда.

Б. КЕНЖАБОЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

ОБ-ҲАВО

9 ФЕВРАЛДАН 14 ФЕВРАЛГАЧА

Ҳафта мобайнида ҳавонинг булутли бўлиб, очилиб туриши, айрим кунларда ёғингарчилик бўлиши, вақти-вақти билан секундига 15 метр тезликда шамол эсиб туриши кутилади. Ҳарорат кечаси 0—5 даража совуқдан 2—7 даражагача, кундузи 3—8 даражадан 11—16 даража илиққача, жанубий вилоятларда кечаси 0—2 совуқдан 3—8 даража илиққача, кундузи 5—8 даражадан 14—19 даража илиққача, жумҳурият шимолида кечаси 5—10 даража совуқдан 0—2 даража илиққача, кундузи 0—5 даражадан 6—11 даража илиққача ўзгариб туради.

Ўртача ҳарорат меъёрдагидан бирмунча юқори бўлиши кутилади.

А. РАСТОРГУЕВА,
об-ҳавошунос.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

Қ. ХОЛМИРЗАЕВНИ АНДИЖОН ВИЛОЯТИНИНГ ҲОКИМИ ВАЗИФАСИДАН ОЗОД ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 93-(12-банди) ва 102-моддаларига мувофиқ, Қаюм Холмирзаев бошқа ишга ўтгани муносабати билан ва аризасига биноан Андижон вилоятининг ҳокими вазифасидан озод этилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 6 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

Қ. Ғ. ОБИДОВНИ АНДИЖОН ВИЛОЯТИНИНГ ҲОКИМИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 93-(12-банди) ва 102-моддаларига мувофиқ, Қобилжон Ғафурович Обидов Андижон вилоятининг ҳокими этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 6 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси «Гўшт ва қанд-шакарнинг чекланган чакана нархларини ўзгартириш тўғрисида» қарор қабул қилди. 1993 йил 8 февралдан бошлаб аҳолига белгилаб қўйилган миқдорда сотиладиган, шунингдек корхона ва ташкилотлардаги, ўқув юртларидаги, мактаблардаги ошхоналар ва буфетларни таъминлаш учун бериладиган мазкур маҳсулотларнинг янги чекланган чакана нархлари: қанд-шакарнинг бир килограмми учун 100 сўм ва биринчи тоифадаги биринчи нав гўштнинг ҳамма турлари (паранда гўштидан ташқари) бир килограмми учун 150 сўм қилиб белгиланди.

Маълумки, республикада қанд-шакар ишлаб чиқарилмайди, бинобарин аҳолини ушбу муҳим маҳсулот билан таъминлаш учун ҳукумат МДҲ мамлакатларидан сўмга ва хорижий мамлакатлардан валютага қанд-шакар сотиб олишга катта миқдорда пул ажратмоқда.

Қанд-шакарни республикага Украина ҳар килограммини 190—200 сўмдан етказиб бермоқда. Жаҳон бозорида бир килограмм қанд-шакар қиймати долларни амалдаги қадр бўйича сўмга айлантириб ҳисоблаганда ҳам 200 сўмга яқинлашади.

Республикага гўшт етказиб беришда ҳам худди шундай вазият вужудга келмоқда. Давлат ресурслари республиканинг ўзида етиштирилган маҳсулот билан тахминан 50 фоиз таъминланмоқда. Қолган 50 фоизини МДҲ мамлакатларидан сўмга, хориждан — валютага сотиб олиш керак бўлади.

Қозоғистондан етказиб берилаётган гўшт йўл харажатлари билан бирга республикага ҳар килограмми 535 сўмга, чет элдан келтирилаётган гўшт эса (долларни сўмга айлантириб ҳисоблаганда) ўртача 575 сўмга тушмоқда.

Бу далиллар янги чекланган чакана нархлар гўшт етказиб беришнинг амалдаги қийматидан 3,4 баравар ва қанд-шакар қийматидан икки баравар арзон қилиб белгиланаётганини ва бу тафовутни ҳукумат бюджет ҳисобидан қоплашини кўрсатади. Бюджетдан ўрта ҳисобда ҳар килограмм қанд-шакар учун 110 сўм, гўшт учун 400 сўм ажратилади.

Ҳозирги вақтда МДҲ республикаларида қанд-шакар ва гўшт чакана нархлари эркин бўлиб, бизнинг республикамиздагидан анча юқори эканини таъкидлаш зарур. Ўзбекистон Республикаси Истиқболни белгилаш ва статистика давлат комитетининг 1993 йил 5 февраль учун қуйидаги маълумотлари шундан далолат беради:

	Қанд-шакар	Гўшт
ОЛМАОТА	240	341
БИШКЕК	160	257
КИЕВ	204	524
МОСКВА	214	535
САНКТ-ПЕТЕРБУРГ	175	277
ТОШКЕНТ	100	150

Ҳар соҳанинг ўз салоҳияти бор

Иброҳим РАҲИМ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

МУСАЖОН КЕТМОН— БОБОДЕҲҚОН

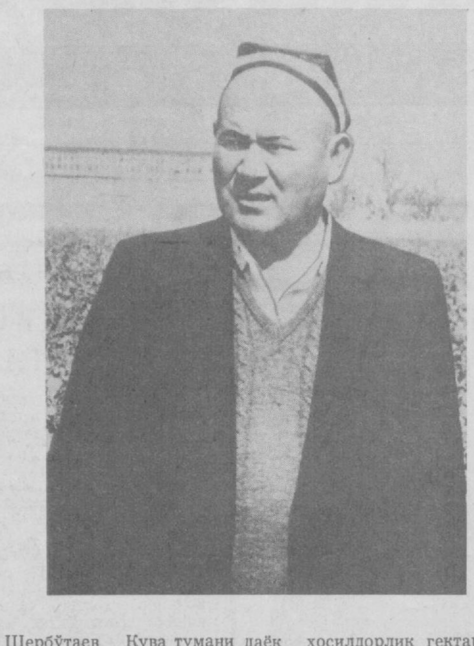

Меҳнат фаолиятини бундан эллик йил илгари кетмончиликдан бошлаган Мусажон Шербўтаев шу ярим аср давомида меҳнатнинг жами оғир-енгилию нашъасини тортди, ҳаётнинг борлиқ пасту баландликларини кўриб улғайди, қишлоқ жамияти хизматининг барча поғоналарини босиб ўтиб, Бободеҳқон балоғатига етди.

Мусажон Шербўтаев билан ҳар учрашганимда бир янгилик кашф қилаётгани устидан чиқаман, ҳар гал суҳбатлашганимда ажиб ва муҳим фикрлар билан бойиб қайтаман. Сирасини айтганда, Мусажон Шербўтаев ҳам кашфиётчи, ҳам ташкилотчи, ҳам фикрловчи бободеҳқон, моҳир раҳбар ва халқчил арбобдир. Ишни ҳам биладиган, гапни ҳам биладиган нотиқлигини айтмайсизми!

Ўн уч ёшида қўлига кетмон ушлаб далага чиққан жажжи йигитчани ҳамқишлоқлари ҳавас биланми, ҳазиллашибми ёки Абдулла Қодирийнинг адабий қаҳрамони Обид кетмонга ўхшатмоқчи бўлибми, «Мусажон кетмон» деб атаган эдилар. Баъзи кўзларга унинг елкасидаги кетмони ўзидан катта бўлиб кўринар, катталардан кейинда қолмасликка уринган ўсмирнинг оғир кетмон остида эзилиб кетмасин, деб унга раҳми келувчилар ҳам кўп эди. Бироқ Мусажон ўз кетмони билан нон топиб ейишдан мароқланиб астойдил ишларди.

Тез орада меҳнатнинг қадрига етиб қолган «Мусажон кетмон»ни деҳқонлар табелчиси, звено бошлиғи, кейин пахтачилик бригадири этиб тайинладилар. Табелчиликда ҳақгўй, ҳаққоний ҳисоб юритган, бригадирликда донг чиқарган Мусажонни йигит ва қизлар ўз комсомол-ёшлар ташкилотига бошлиқ қилиб сайладилар. Бу ишда унинг ташкилотчилик фаолияти чархланди, раҳбарликка хос хислатлар кўзга ташланди. Ана шундан кейин «Коммунизм» деб аталмиш жамоа хўжалиги фирқа аъзолари умумий йиғилишида «йўқ» деганига қарамай фирқа ташкилоти раҳбари этиб сайладилар.

Шу орада кўп иш билиб, одам таниб, оқ билан қорани ажратиб олган Мусажон жамоа аъзоларини ҳалолликка, раҳбарларини эса адолатли бўлишга чорлади. Кўпчилик колхозларда анчайин фирқа котиблари «раиснинг дастёри» бўлиб қолган эдилар. Мусажон тўғрисида эса бошқача гап юрарди: унинг иш услуби довруғи ўша вақтда жумҳурият фирқа Марказқўмининг биринчи котиби сифатида иш бошлаган Шароф Рашидовга ҳам етиб келганди. Ташаббускорларни қадрлай биладиган Шароф Рашидов Қувага — «Коммунизм» колхозига келди. Жамоа хўжалигининг атоқли раҳбари Қўзи Рўзи вафотидан кейин катта-кичик жами одамлар Мусажонга суяниб қолгани, ҳамма унинг гапини маъқуллаб орқасидан эргашаётганига ишонди.

Ана шундан кейин «Коммунизм» жамоа хўжалиги аъзолари бир оғиздан «Мусажонни раис қиламиз» дедилар. У одамлар билан тил топиб ишлашни ўрганган эди. Раисликнинг юки бошқачароқ, мураккаброқ эканини сездида, Мусажон яна ўша қадрдон бўлиб қолган одамларга маслаҳат солди. Улар маслаҳатига жон-дили билан амал қилди. Бирор ишни бемаслаҳат амалга оширмади. Оқибати зўр бўлишини билиб кўриб турган ишларини ҳам ўртага ташлади. «Кенгашли тўй тарқамас» деганларидай кўпчилик маъқуллаган катта ишлар режадагидай йўналиш олди.

Катта рўзғорни бошқариш Мусажон учун осон бўлмади. Кетмонлаб даромад олиб, қирғичда қириб сарфлади. Ер оз эди — кўпайтириш учун тошлоқ жойлардан янги ер очишга тўғри келди. Ҳайдов тракторлари етишмасди — елиб-югуриб колхозни механизациялаштирди. Ободончилик ҳам унутилмади. Қишлоқда данғиллама клуб биноси қурилди ва аҳоли ҳар оқшом тўпланиб гоҳ кино, гоҳ концерт, гоҳ анжуманда иштирок этадиган бўлди. Шундай қилиб тарқоқ қишлоқлар, қўрғончалар аҳолиси бир жамоага қовушди-қолди. Аҳил бўлган жамоа билан катта ишлар қилиш осонлашди. Тез орада хўжалик Қувадагина эмас, бутун Фарғона вилоятида оғизга тушди. Ҳосилдорлик жиҳатидан Қувада илғор, раиси тажрибакор. Ўша кезларда Шароф Рашидов яна Қувага келди. Туман раҳбарини ўзгартириш лозим бўлиб қолганди. «Кимни сайлаймиз?» деган саволга Шароф Рашидов «Муносиб номзод» ўзларингизда етилган, узоқдан қидириб юрманглар» деди. Бу номзод Мусажон Шербўтаев эди.

Шербўтаев Қува тумани фирқа қўмитасига биринчи котиб, яъни ўша вақтдаги бош раҳбар лавозимида ишни «Коммунизм»да орттирган тажрибаси асосида бошлади. «Раҳбарликни ишлаб чиқариш жойига кўчирамиз», деди янги котиб бюро аъзоларига. Ўша кундан эътиборан одамларни марказга тўплаб кечаси билан бюро қилишлар тўхтатилди. Райком одамлар орасида, колхоз, бригада, звеноларда иш кўрадиган бўлди. Райкомга ариза кўтариб келадиганлар ҳам камайди.

Бир вақтлар Асакага кўчириб кетилган ёғ заводи, ун заводи, тим ва бошқа ишхоналар вайронлари ўрнига янги артеллар, мебель комбинати, ун заводи тикланди. Бундай қурилишларнинг дастлабки пойдеворига Шароф Рашидов ўз қўли билан ғишт қўйди ва тантанали очилиш лентасини қирқди.

Шербўтаев раҳбарлигидаги Қува ҳар жиҳатдан юксала борди, Бутуниттифоқ қишлоқ хўжалиги кўргазмасида ҳар йили Қува медаль ва катта мукофотлар олиб турди. Шунинг учун унинг эл олдида обрўси ошди. Қуваликлар уни СССР Олий Кенгашига ноиб қилиб сайладилар. Ноибликда ҳам Шербўтаев сайловчилар орасида юриб ҳақиқий халқ хизматкори бўлди.

Қувада ишлар йилдан-йилга чаққон юришиб, юксалиб бораётган кезларда жумҳуриятимизда нохушликлар бошланиб, ноҳақликлар кўпайиб, Мусажон Шербўтаевдай ҳалол раҳбарларга тош ота бошланган вақтда у райком биринчи котиблиги лавозимидан бўшатишларини сўраб ариза берди. Ўзи оғир бемор эди. Икки-уч бор жарроҳлар тиғидан зўрға омон қолгани учун катта ишларга қуввати етмай қолгандай эди. Шундай бўлса-да, қадрдон ҳамқишлоқларининг талабига рози бўлиб, «Коммунизм» жамоа хўжалиги раислигини қабул қилди.

Тиним билмас Мусажон жонажон қишлоғига қайтгач, анча заифлашиб қолган жамоа хўжалигини қайта тиклашга киришди. У «энди янгича иш бошлаймиз» деди. Янгича иш эса ишбай, яъни меҳнатига яраша ва иш натижасига қараб ҳақ тўлаш эди. Бу усул ҳамманинг иқтисодий манфаатдорлигини оширди. Биринчи йилдаёқ ҳосилдорлик гектарига 2 центнерданга кўпайди. Аъзоларнинг даромади ошди.

— Ҳар бир келинни янги қурилган алоҳида уйга туширайлик! — деди Шербўтаев.

Ҳар бир хонадонда 4—5 оила яшар эди. Уларга уй-жой зарур. Уни қуриш учун эса ёғоч-тахта, ғишт керак. Иложи топилди: адирлар тераксзор қилинди, текис жойларда юз гектарлик мевазор яратилди. Қурилиш бригадалари учун тахта-ёғочни хўжалик ёғоч комбинати тайёрлаб берадиган бўлди. Ғишт заводидан чиққан пишиқ ғишт ва хом ғишт қурувчига арзон-гаров сотилди.

Ҳозир «Гулистон» номи билан аталган бу жамоа хўжалигида учта янги қишлоқ қурилди, янги келинлар янги қурилган уйларга туширилмоқда. Шербўтаев ташаббуси билан Бекат қишлоғида қурилган универмаг янги рўзғор қураётган деҳқон оилаларига ярашуғлик уй анжомлари, Қува мебель комбинати чиқараётган чиройли мебелларни арзон нархда сотиб, уйларини шинам қилиб безатиб бермоқда.

Бозор иқтисодиёти ҳақида эндигина гап чиққан кунлари эди. Қувага борсам «Шербўтаев бозор қуряпти» дейишди. Бекатда деҳқонлар ортиқча мева-чевасини сотиб, кераклигини оладиган бозорча, атторлик, баққоллик дўконлари қурилибди. Эркаклар ва аёллар учун алоҳида ҳаммомлар ишга тушибди. Аёллар ҳаммомида кир ювиб, қуритиб, дазмоллайдиган хоналар мавжуд. Деҳқон аёллар учун жуда қулай.

Ўтган йили ҳаж қилиб келган Мусажон ҳожи Шербўтаев Маккадан келибоқ бекатда катта ёғ заводи қурилишини бошлаб юборди. Кузакда борганимда мен уни инженер-техниклар орасидан, қурилиш майдонидан топдим.

— Келаси йили қишлоғимиз мой-мўл бўлади, — деди у.

«Гулистон» жамоа хўжалиги аъзолари ўз одамохун раҳбарларининг меҳнат фаолиятига ярим аср тўлганлигини кенг нишонламоқдалар. Бободеҳқон Мусажон Шербўтаевнинг ўзига хос ва хизматига мос тўйини биз ҳам қутлаймиз.

ИШ БИЛГАНГА МИНГ ТАНГА

Бозор иқтисодиётига ўтилаётган ҳозирги шароитда ишнинг кўзини билиб ишлайдиган тадбиркорлар жамоага кўпроқ наф келтиради. Буни тажриба яққол кўрсатди. Одилжон Қўқонов ана шундай ишбилармон мутахассислардан. У Дўстлик районлараро нефть маҳсулотлари корхонасида раҳбар бўлиб ишлайди.

Таъминотчи ташкилотлар билан иқтисодий алоқалар издан чиқиб, ёнилғининг нархи ғоят кўтарилиб кетгач бу корхона шартномада қайд этилган маҳсулотларнинг ярмини ҳам олмай қолди. Ана шунда тадбиркор кишиларнинг ишбилармонлиги асқотди.

...Дўстлик районлараро нефть маҳсулотлари корхонаси Арнасой, Мирзачўл, Дўстлик, Фориш районларига мой ва ёнилғи етказиб бериб корхона, ташкилот, давлат ва жамоа хўжаликларида барча транспорт воситалари, қишлоқ хўжалиги машиналарини узлуксиз ишлашини таъминлайди. Таъминотда узилишлар бўлгач корхона ишбилармонлари омилкорлик билан иш юритдилар. Мол айирбошлаш ва ўзаро фойдали шартнома асосида ёнилғи олиб келиш усулларини ишга солишди. Шу сабабли ушбу корхонага бириктирилган хўжалик ва ташкилотлар унча тақчиллик сезганлари йўқ.

Корхонада асосан ёшлар меҳнат қилишади. Ўрдабек Орипов бош муҳандис, Абдуқодир Жонгиров эса нефть базаси қошида очилган «Нефтчи» кичик корхонасининг раҳбари. Бу корхона шартнома бўйича Россиянинг Иркутск вилоятидан уч минг тонна, мол айирбошлаш йўл билан Туркманистондан 500 тонна ёнилғи олиб келди.

Дўстлик нефть маҳсулотлари корхонасида ишчиларни иқтисодий жиҳатдан ҳимоялаш яхши йўлга қўйилган. Бу ерда меҳнат қилаётган юздан зиёд ишчи ва хизматчи қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан таъминланяпти. Ёрдамчи хўжалик учун 18 гектар ер ижарага олиниб, сабзавот маҳсулотлари, қовун ва тарвуз етиштирилди. 50 бош қорамол, юз бош қўй боқиляпти. Ўтган йили ёрдамчи хўжалик 300 тонна қовун-тарвуз сотди. Бундан 3—4 йил олдин 2 гектарли боғ барпо этилган эди. Ўтган йили у ҳосилга кирди. Ундан 30 минг сўмлик мева сотилди ва тушган маблағ ишчиларни иқтисодий ҳимоялашга сарфланди. Ёрдамчи хўжаликни кенгайтириш, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш мақсадида Дўстлик районидаги 11-давлат хўжалигидан яна 20 гектар ер олинадиган бўлди.

Соҳиб НАЗАР.

ЭРТАНГИ КАРТОШКА

Кўкламнинг ўрталарига келиб картошка танқислашади. Шу боисдан унинг янги ҳосилини иложи борича барвақт чиқариш муҳимдир. Баҳорда экиладиган навлар эртапишар ва ўртапишар бўлиб, уларнинг соғлом, серҳосил уруғлари одатда июль ойи-август бошларида экилган картошка ҳосилидан олинади. Аммо хўжаликлар бундай қилмасдан, уруғликни бошқа жойлардан — Россия, Белорусь, Болтиқбўйи давлатларидан катта харажат эвазига, қийинчилик билан олиб келадилар.

Республикамиз бўйича жорий йилда экиш учун 20 минг тонна уруғлик картошка тайёрланган. Бу режанинг 20 фоизига тенг. Бунинг устига четдан келтирилгани учун кўпчилигининг навлари ноаниқ. Бинобарин, маҳаллий шароитда уруғлик етиштиришга эътиборни кучайтириш лозим. Бунда Тошкент Давлат аграр дорилфунуни сабзавотчилик кафедрасида илмий жиҳатдан асосланган янги усулдан фойдаланган маъқул. Унга кўра, уруғликка яроқли туганаклар одатдагидек кузги ҳосилдан эмас, балки ёзги-эртаги (июнда ковланган) картошкадан қолдирилиб, келгуси баҳоргача асралиб экилади. Унинг ўсимлиги жадал ривожланади. Натижада барвақт картошка етиштириш мумкин. Шу тариқа май ойининг биринчи ва иккинчи ўн кунликларида гектар ҳисобига 15—20 тонна ҳосил олиш мумкин. Бунинг учун эрта баҳорда экилган (Седов, Приекул ранний, Белорус ранний, Москов каби) тезпишар навларнинг июнда ковланган ҳосилидан уруғликбоп туганаклар ажратилиб, салқин омборларда 30—40 сантиметр қалинликда сақланади. Улар сентябрь, ойида нишлаб кўкара бошлаганида сараланиб, ингичка ва ипсимон ўсимтали туганаклилар истеъмол учун ишлатилади. Йўғон ўсимтали туганаклар, салқин жойда (15—20 сантиметр қалинликда) асралади. Бу ўсимталарни синдирмай экиш ҳосилдорликни кескин оширади. Уруғлик иложи борича барвақт, зич қилиб, 6—8 сантиметр чуқурликка қадалади.

Картошкадан юқори ҳосил етиштириш омилларидан бири экинга азотли ўғитларни бериш муддатларини тўғри белгилашдир. Тажриба кўрсатишича, уларни одатдагидек ўсимликни асосий чопиқдан чиқариб навбатдаги суғориш олдидан эмас, балки экиш вақтида туганаклар остига сочиш ҳамда қийғос майсалашда ишлатиш керак. Бу туплар барқавж ривожланишини, айниш касаллигига чидамлилигини, гуллашга мойилликни, ҳосилдорликни оширади.

Баҳорги уруғлик қадалган майдонда ўсимлик текис майсалагунга қадар бир ярим-икки ҳафта оралатиб БСН-4 сихмоласи билан тупроқни сидирға юмшатиш, қатор ораларини сифатли юмшатиш зарур. Кичик майдонларда экилган картошкани чиринди гўнг билан озиқлантириш майсалашни тезлаштиради, ҳосилдорликни кўпайтиради. Қолган юмушлар одатдагидек давом эттирилади.

Ҳ. ХОЛИҚОВ,
Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги мева-сабзавотчилик бош бошқармаси бошлиғи.

М. МУҲАММЕДОВ,
Тошкент Давлат аграр дорилфунуни доценти.

Қайта ишлаш корхоналарида

Комбинатимиз республикадаги энг йирик ёғ-мой ишлаб чиқариш корхоналаридан бири. Бу ерда кунига 120 тонна тозаланган пахта мойи, 50 тонна кир совун ишлаб чиқарилмоқда. Яқинда жамоамиз қадрдон корхона ишга туширилган куннинг 70 йиллигини нишонладилар. Қовунчи қишлоғида вужудга келган, атиги 8 та мой мижиқлаш машинасига эга бўлган мўъжазгина корхонани ҳозирги энг янги ва серунум қудратли техника билан қуролланган кўп соҳали комбинатга қиёслаб бўлмайди.

ЭҲТИЁЖ ВА ИМКОНИЯТ

Эндиликда ёғ-мой комбинати маҳсулот ишлаб чиқариш қувватига кўра соҳа корхоналари орасида етакчи ўринда келаяпти. Шунга қарамай комбинат цехларини техник жиҳатдан қайта қуроллантириш ва таъмирлаш, жаҳон маромидаги энг серунум ва сифатли маҳсулот ишлаб чиқарадиган машина ва ускуналар ўрнатиш, янги саноат қувватларини қуриш ва ишга тушириш изчил давом этаяпти.

Кейинги давр ичида корхонада хом ашё, хўжалиги, чигитни тозалаш, қобиқ ажратувчи-сепаратор, вальцовка, форпресс, экстракция цехларидаги эскирган ва ҳозирги талабга жавоб бермайдиган қурилмалар, машина ва ускуналар замонавий турларига алмаштирилди. Форпресс цехи қайта жиҳозланиб иш унуми юқори бўлган МП-68 маркали мойни пресслайдиган агрегат, ўн дона олти қасқонли қозон, ҳамда йигирмата форпресс ўрнатилди. Бу эса цехда кунига 800 тонна чигитни қайта ишлаш имконини берди. 11 минг тонна чигитни сақлаш учун ярим механизациялашган омборхона қурилди. Шу тариқа омборхона ишчилари оғир қўл меҳнатидан озод бўлдилар.

Кейинги даврда амалга оширилган катта ишлардан яна бири қайта жиҳозлаш ва таъмирлаш ҳисобига тозаланган мой ишлаб чиқариш цехининг қуввати кескин оширилганидир. Корхона маъмурияти мутахассислар маслаҳатини эътиборга олиб бу ерда «Шарплесс» инглиз фирмасида тайёрланган ёғни узлуксиз тозалаб чиқарадиган қурилмани ўрнатишни маъқул топди. Шу тариқа цехда кунига 120 тонна тозаланган мой ишлаб чиқариладиган бўлди. Кунига 14 тонна мойни олтингугурт кислотаси билан тозалайдиган ва дистиллация қиладиган цех ишга тушди.

Эски мой заводидан ҳозирги комбинат ҳудудига кўчирилган 1-совун цехи ҳам ҳар соатда 2 тонна хўжалик совуни ишлаб чиқарадиган бўлди. Эски мой заводи ўрнида эса «Металлопластмасс» корхонаси ташкил қилинди.

Ишлаб чиқариш техникасини янгилаш, уларни замонавий ва серунум дастгоҳлар билан алмаштириш узлуксиз давом этмоқда. Масалан, бундан бироз илгари тозалайдиган цехдаги эскирган қурилмалар ўрнига «тостер»лар ва бензин буғлатгичлар ҳамда дискли фильтрлар ўрнатилган бўлса, совун омбори биносида хўжалик совуни ишлаб чиқарадиган «АТ-МЛХ» тажриба қурилмаси фойдаланишга топширилди.

Шундай қилиб Янгийўл ёғ-мой комбинати иш қуввати даражасига кўра турдош корхоналар ўртасида республикада етакчи ўринни эгаллади. Ўтган йили режадагидан кўп, яъни 28.412 тонна ёғ, 24,9 минг тонна оқланган ёғ, 14,9 минг тонна совун ишлаб чиқарилгани фикримизнинг далилидир.

Ҳозирги иқтисодий танглик даврида корхона маъмурияти барча малакали ва тажрибали ишчи ва мутахассисларни сақлаб қолишга эришди. Сирасини айтганда, бу кадрлар бизнинг олтин фондимиздир.

Комбинатимиз кадрлар тайёрлаш ва тарбиялашда ўзига хос бой тажрибага эга. Бу ерда мураббийлик ҳаракати кенг йўлга қўйилган. Кекса ишчилар корхонага янги келган ёшларни шогирдликка олиб, уларга ўзларининг касб сирларини ўргатибгина қолмай, ҳаёт тажрибаларидан ҳам сабоқ берадилар.

Комбинатда барча оила аъзолари билан меҳнат қилаётган кишилар кўп. Сирасини айтганда, корхона ташкил топган кундан бери бу ерда ишчиларнинг бир неча авлоди алмашди, бир неча меҳнат сулоласи етишиб чиқди. Чунончи нурчи Ю. Абдужабборовнинг икки ўғли ҳам электр монтёр бўлиб ишламоқда. Ишчи Т. Цибаевнинг фарзандлари Г. Призов токарь, В. Призова эса инженер-химик. Ҳозир қарилик гаштини сураётган Отажон Зоминовнинг оиласидан 8 киши корхонанинг энг фахрли ишчилари бўлиб қолишди. Унинг фарзанди Давлат Зоминов форпресс цехида 22 йилдан бери ишламоқда. Эндиликда у смена бошлиғи. Тажрибали мураббий ўзи билан бирга ишлаётган деярли барча ҳамкасбларига устозлик қилган. Жумладан Абдумалик Муродбоев, ва Рамил Эшматов устоз изидан бориб смена топшириқларини ҳамиша ошириб бажармоқдалар.

Корхона маъмурияти ўз навбатида жамоанинг унумли меҳнат қилишлари ва яхши ҳордиқ чиқаришлари учун барча зарур шароитни яратиб бермоқда. Уларнинг дам олиш кунлари ва таътилларини кўнгилли ўтказишлари мақсадида шаҳар ташқарисида дам олиш уйи қурилди.

Комбинат иккита 180 ўринли болалар боғчасига эга. Бу ерда болаларни боғчага жойлаштириш масаласи тўла ҳал бўлди. 1200 ўринли ўқувчи лагеримизда фақат комбинат ишчи ва ходимларининг фарзандларигина эмас, бошқа корхона жамоаларининг ўғил-қизлари ҳам ҳар йили ёзни кўнгилли ўтказадилар. Шунингдек, бизда уй-жой муаммоси ҳам изчиллик билан ҳал этилмоқда. Кейинги икки йил ичида 40 хонадонга мўлжалланган уй ўз эгаларига топширилди. Биз уй-жой қуришни бундан кейин ҳам изчил давом эттиришни мўлжаллаяпмиз. Цехларни техника билан қайта жиҳозлаш, янги ишлаб чиқариш бинолари ҳамда уй-жойлар қуриш ишлари комбинатнинг хўжалик ва пудрат усулида олган даромади ҳисобига бажарилаяпти. Ўтган йили ободонлаштириш ва қурилиш ишларига 6 миллион сўмдан кўпроқ маблағ сарфланган эди. Бу йил бундан ҳам кўпроқ маблағ ажратилди.

Комбинатнинг ўз ёрдамчи хўжалиги бор. Бу ерда 200 бош қорамол, 100 бош қўй боқилмоқда. Ҳар бир ишчи ва ходимни ёрдамчи хўжалик ҳисобидан арзон баҳода гўшт билан таъминлаяпмиз.

Ёғ-мой комбинати бу йил 17,3 минг тонна оқланган ёғ, 17,6 минг тонна хўжалик совуни ишлаб чиқаради. Режаларнинг бажарилиши кейинги даврда вужудга келган ва изчил ҳал этилиши лозим бўлган бир қатор муаммоларнинг ечилишига боғланиб қолди. Кейинги пайтларда иқтисодий танглик сабабли бундай муаммолар кўпайиб бораяпти. Бунга МДҲдаги таъминотчи корхоналар билан иқтисодий алоқаларининг бузилаётгани сабаб бўлмоқда. Нарх келишмовчилиги оқибатида Саян химия заводи ўтган йили шартномада белгиланган миқдордан 483 тонна натрий ишқорини кам юборди. Шунингдек, синтетик ёғ кислотасини ҳам етарли миқдорда ололганимиз йўқ. Стерлитомоқдаги «Сода» ишлаб чиқариш бирлашмаси ҳам шартнома шартларига хилоф тарзда 160 тонна хом ашёни юбормади. Омск ва Уфа нефтни қайта ишлаш корхоналари ҳам тузилган шартномани тез-тез бузмоқдалар.

Корхонамиз жамоаси хом ашё таъминотидаги узилишларга барҳам бериш мақсадида ҳар томонлама изланмоқда. Аминмизки, бу йўналишда олиб борилаётган ишлар самарасини беради. Биз ҳар қандай шароитда ҳам белгиланган режаларнинг бажарилишига албатта, эришамиз.

Маҳаматжон ХУДОЁРОВ,
Янгийўл ёғ-мой комбинати директори, Ўзбекистон республикаси халқ депутати.

СУРАТДА: комбинат директори М. Худоёров ишчилар билан суҳбатлашаяпти.
Ф. ҚУРБОНБОЕВ олган сурат. (ЎзА).

РАВОН ЙЎЛ

Яқинда Тўрткўл шаҳридан Нукусга боришга тўғри келди. Кафтдек текис асфальт йўлда машиналар қатнови тинмайди. Пахта, қувур, ёғоч юклаган қудратли «КАМаз»лар, катта-кичик ҳар хил енгил машиналар, автобуслар.

— Энг серқатнов йўл бўлиб қолди бу трасса, — дейди ҳамроҳим Дўстжонбой «Волга»ни моҳирлик билан бошқариб бораркан. — Ҳозир Қорақалпоғистондаги деярли барча йўлларга асфальт ётқизилган. Олдин икки-уч кунда бориб келинадиган манзилдан энди бир кунда қайтиш мумкин.

Илгари Қорақалпоғистоннинг тупроғи билқиллаган, бир машина ўтса чанги бурқиб алламаҳалгача ер-кўкни тутиб ётадиган йўлларидан кўп юрганман. Ўшандан бери 20—25 йиллар чамаси вақт ўтди. Қисқа давр мобайнида шунча ўзгаришлар содир бўлибди. Хўш, яқиндагина йўловчилар тупроқли йўллардан қатнашган бўлишса, бу ерга биринчи автомашиналар олиб келинган пайтдаги аҳвол қандай бўлган экан? Йўл-йўлакай пайдо бўлган мана шу саволга Нукус шаҳрида жавоб топишга ҳаракат қилдик. Тошкентга қайтгач, республика идорасида шу ишга алоқадор мутахассислар билан суҳбатлашдим, турли хил тарихий маълумотлар билан танишишга тўғри келди.

Тармоқ республика идораси қошидаги «Мадина» реклама-ахборот хизмати фирмаси ходимларининг айтишича бундан 65 йил олдин Қорақалпоғистон йўлларидан биринчи бўлиб Францияда ишлаб чиқарилган, Африка саҳролари учун мослаштирилган «Рено — Саҳрои Кабр» автомобили юрган экан. Ўша пайтда Чимбой— Қизил Ўрда оралиғидаги йўл қурилаётган эди. Орадан ўн йил ўтгандан кейин эса бу ўлка ҳаётида катта воқеа саналган «Қорақалпоқтранс» бошқармаси тузилди. Бу идора ҳозир ҳам ишлаб турганлиги диққатга сазовор.

Қорақалпоғистонда биринчи автобус йўналиши ўша машҳур қурилишда — «Рено—Саҳрои Кабр» автомобили ишлатилган Чимбой билан Қизил Ўрда шаҳарларини бир-бирлари билан боғлаган йўлда очилганди. 580 километр узунликдаги трасса бўйлаб саккизта автобус қатнай бошлаган. Сувсиз саҳро ва даштлар оралаб ўтган бу йўлнинг ёқасида ўн жойда қудуқлар қазилиб, уларнинг ёнига назоратчилар яшайдиган кигиз ўтовлар ўрнатилган, юк машиналарида автобуслар учун ёнилғи ташиб келтирилган.

Қорақалпоғистонда яна бир автобус йўналиши 1936 йилда Тўрткўл билан Нукус оралиғида очилганди. Унда йўловчиларга иккита автобус хизмат кўрсатган. Улуғ Ватан уруши давригача бу ўлкада автобуслар қатнайдиган ўн тўртта йўналиш ишлай бошлади.

Ҳозир «Қорақалпоқтранс» таркибида 16 та юк ва учта кичик автокорхона бор. Улар йилига 16 миллион тонна юкни ташиб бермоқда.

Эндиликда Қорақалпоғистонда 220 та автобус йўналиши бўйича 85 миллион йўловчи манзилларига етказилаётир. Шаҳар ва қишлоқларнинг 90 фоиз қисмида яшайдиган аҳоли автобуслар хизматидан баҳраманд. Нукус, Тўрткўл, Беруний, Чимбой ва бошқа шаҳарларда саккизта йирик автовокзал ҳамда олтита автостанция ишлаб турибди.

Йўл— шу ҳududнинг кўзгуси. Автомобилчилар орасида «Бирор мамлакатнинг иқтисодий ва маданий аҳволини билмоқчи бўлсанг энг аввало унинг йўлларидан юриб кўр», деган гап бор. Агар ана шу гапга амал қилиб хулоса чиқарилгудек бўлса, Қорақалпоғистон иқтисоди ривожланиб бораётганини ҳис этасиз.

Р. ҚОДИРОВ.

Тадбиркорлик—давр талаби

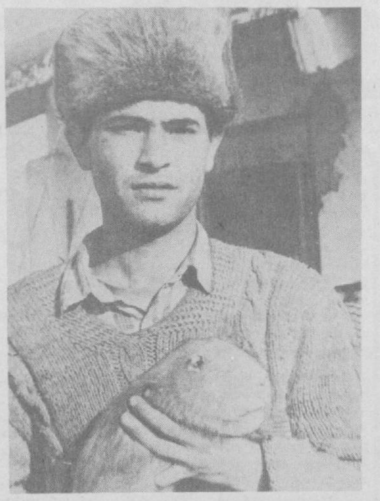

СУРАТЛАРДА: 1. Кичик корхона бошлиғи Собир Файзиев қундуз телпакни кўздан кечирмоқда. 2. Саид Файзиев жониворларни парваришлашда фаол.

«ЧОРОҒИЛ» ҚУНДУЗИ

...Ўшанда 1989 йилнинг кузи эди.

— Дадажон, агар сиз рози бўлсангиз, бир хайрли ишга қўл урмоқчиман, — деди Собиржон отасига.

— Яхши ният, ярим давлат деганлар, — деди Шароф ака.

— Ер олиб, фермер бўлсам, дегандим.

— Хайрли ишингга барака тилайман, бироқ уддалай олармикансан?

— Ҳар қандай ишнинг бошланиши оғир бўлади. Бозор иқтисодиёти шароитида ҳар ким ўз йўлини танлаб олмаса, кун ўтказиш яна ҳам қийинлашиб қоладиганга ўхшайди. Ўзимизга ҳам, давлатга ҳам нафимиз тегсин, дегандим.

Нишон районидаги «Чороғил» давлат хўжалиги ҳудудидан 30 гектар ер олиб ишни бошлаган Собиржон фермерликни ихтиёр этди. Хўжалик раҳбарияти билан шартнома тузиб, ерни беш йил муддатга ижарага олди. Ўша ердаги ташландиқ дала шийпонини қайтадан таъмирлади. Атрофини тозалаб, экин экди. Дала шийпони ичини алоҳида-алоҳида қилиб махсус хоналарга ажратиб, Белгород шаҳридан келтирилган иккита қундуз (нутрия)ни парваришлай бошлади. Эски лоток ариқни таъмирлаб, сув оқадиган қилди. Қундуз асосан сувда ҳаёт кечиради. Озуқа танламайди. Шу боисдан фермер хўжалигида барча турдаги озуқабоп экинларни экишга киришилди. Бу ҳам янги хўжалик учун яхшигина даромад манбаи бўлди. Собир укалари Салим, Саидларни ёнига олиб, 1990 йилнинг баҳорида дала шийпони атрофига 400 тупдан зиёд мевали ва 200 туп ток кўчатларини экди. Ўша йили анчагина майдондаги бедапоядан ҳам кутилганидек озуқа жамғарди. Қолган майдонларга дон экиб, чорва учун мустаҳкам озуқа тўплади. Бу орада қундузлар сони 50 тадан ошди.

«Энди фақат қундуз билан кифояланиб қолмаслик керак, — ўйлади Собир, — чорвачиликни ҳам йўлга қўйиш лозим». Ана шу ният билан Нишон район шахсий ёрдамчи хўжаликлар эгалари иттифоқидан 50 минг 400 сўм миқдорида қарз олиб, 21 бош бузоқ сотиб олди. Елиб-югуриб моллар учун молхона қурди. Йил охиригача қорамоллар сони яна 5 тага кўпайди. Даромад ҳам ёмон бўлмади. Бир йилга етармас давлатдан олган қарзларини узди. Собир Файзиев паррандачиликни ҳам ривожлантириш йўлида изланди. Унинг сайъ-ҳаракатлари зое кетмади. Тез орада 100 бош парранда сиғадиган паррандахона қуриб, уларни ҳам кўпайтира бошлади.

У фермер хўжалигини «Нутрия» (қундуз) кичик корхонасига айлантирди. Эндиликда қундуз терисидан телпак тайёрлай бошлашди. Қундузлар сони кўпайиб, айни пайтда мингтадан ошди. Деҳқончиликдан олинаётган даромад ҳам чакки бўлмаяпти. Ўтган хўжалик йилида корхона жамоаси 100 тонна сомон, 26 тонна дон йиғиштириб олди.

...Собир Файзиев қундузга қизиқиб қолишининг ўз тарихи бор. У ўрта мактабни туғаллагач, Белгород шаҳрига ўқишга кирди. У ердаги муаллимлар тайёрлаш олийгоҳида ўқиб юрган пайтларида кўп нарсани ўрганди. Ўқиш билан бирга тадбиркорлиги қўл келди. Ўша ерда у Ания исмли рус қизига уйланди.

— Бекор пайтимда қайнотамникига тез-тез бориб турардим, — эслайди Собир,— бир куни қайнотам қундуз парвариш қилаётганини кўрдим. Қизиқиб қолдим. Айтишларича даромади ҳам яхши экан. Шу-шу бўлди-ю, қундуз парваришлашга киришдим. Уларнинг сони ортаверди. Бу орада телпак тикиш сирларини ўзлаштириб олдим. Даромад чакки бўлмади.

У Белгороддан келтирилган икки бош қундузни кичик корхона очиб парваришлаб яхши иш қилди. Қундузлар йилига икки марта кўпаяр экан. Ҳар бир она қундуз бир йўла 10—11 тадан болалайди. Ҳисоблаб чиқилса, йилига ҳар бири 20 тадан кўпаяди. Гўшти ҳам оқсилга бой бўлиб, парҳез таом ҳисобланади. Қон босими хасталикларини енгиш учун, айниқса, фойдали. Унинг озуқаси асосан полиз ва сабзавот маҳсулотлари чиқиндилари, озуқани танламайди. Фақат витаминга бой ўсимликлар билан озиқлангани учун гўшти ҳам хушхўр.

Собирнинг онаси Беҳбуд опа билан қилган суҳбатимиз анча мазмунли бўлди:

— Раҳматли отаси кўрганида яна ҳам яхши бўларди, — дейди Беҳбуд опа Эгамбердиева. — Бевақт ўлим у кишини орамиздан олиб кетди. Ҳаёт бўлганларида кўриб, яна ҳам қувонардилар.

Бугунги кунда Собиржон тиккан телпаклар элдошларига ҳам манзур бўлмоқда. Яқинда вилоят ҳокимлигида бўлиб ўтган ишбилармонларнинг кўрик-танловида Собир ўз маҳсулотлари билан қатнашди. Унинг меҳнати ҳакамлар ҳайъати томонидан юқори баҳоланди. Даромади ҳам чакки бўлмаяпти. Айни пайтда жорий ҳисобида 45 минг сўмдан ортиқ маблағи бор. Бу кўрсаткич кўп ўтмай яна икки-уч марта кўпаяди.

— Бу йилги режаларим катта, — дейди Собиржон, — 500 та қундуз терисидан тикилган телпак тайёрламоқчиман. Бунинг имконияти бор. Телпакларни ўзим уйда тикаман. Элимизга сидқидилдан меҳнат қилиб, фаровонликларини яхшилашга ҳисса қўшавераман. Ниятим — кичик корхонадаги чорвачиликни ривожлантириб, элимиз дастурхонини тўкин қилишдир.

Дарҳақиқат, Собир эккан турли мевали дарахтлар ва токлар келгуси йилдан бошлаб мева бера бошлайди. Ривожи яхши. Ҳозирги иқтисодий танглик пайтида мамлакатимизга Собирга ўхшаш ишбилармон, тадбиркорлар жуда зарур. Кичик корхонада меҳнат қилаётган 6 киши маҳсулотни кўпайтириш учун жонбозлик кўрсатишмоқда. Укаларидан ташқари бобоси Ашур Темиров, онаси Беҳбуд Эгамбердиевалар ҳам яқиндан кўмак бераётирлар.

Кичик корхонада турли юмушлар билан куймаланиб юрган жуссаси кичикроқ қизга кўзимиз тушди.

— Аниянинг синглисими? — сўрадик Собирдан.

— Йўқ, у етим қиз, — деди Собир.

Ҳайрон қолдим. Сўнг қўшиб қўйди.

— Исми Ирина. Болалар уйида ўсган экан. Мактабни тугатиб, нима иш қиларини билмай юрган экан. Ишга таклиф этганимда жон деб рози бўлди. Мана ҳозир ўзимизнинг ўзбекча урф-одатларни бутунлай ўзлаштириб олган. Ирина корхонамизнинг барча ишларига қарашади. Даромади ҳам ёмон эмас. У ўзбек тилида равон сўзлашади. 18 ёшли Ирининг бу ҳаракатлари ҳаммамизни лол қолдирмоқда. Паррандаларни парвариш қилишни унга топширганман. Барча ишнинг уддасидан чиқади. Пазандалигини айтмайсизми? Орасталикда ўзбек қизларидан қолишмайди.

Ҳа, Собирнинг инсонпарварлик фазилатларидан биз ҳам қувондик. Юртимизда ана шундай диёнатли кишилар кўп бўлсин деймиз.

Собирнинг турмуш ўртоғи Ания муаллима. Иккита фарзанди меҳнатга муҳаббат руҳида тарбияланмоқда. Ўзбек хонадонининг барча удумларини бемалол уддалайди. Меҳмондўстлигини айтмайсизми? Бўш пайтларида корхона юмушларига кўмак бериб, маҳсулотнинг кўпайишига салмоқли улуш қўшиб келмоқда.

— Режаларим катта, — дейди Собиржон. — Мақсадим туғилиб-ўсган юртим кишиларига беминнат хизмат қилиш. Қарши райони хўжаликларида ҳам қимматбаҳо қундузларни парваришлашни йўлга қўйиш ниятидаман. Зеро, халқимиз ҳар бир ишга қодир. Кимки сидқидилдан меҳнат қилса, обрў топади. Фаровонлигимизнинг мезони ҳам шунда.

Шавкат СУЛТОНОВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.
Муаллиф олган суратлар.

«Қишлоқ ҳақиқати»нинг тарғибот-тижорат маркази

ДИҚҚАТ! ЮҚОРИ БОСИМЛИ АСОСИЙ ГАЗ ҚУВУРИ

СИЗНИНГ РАЙОНИНГИЗ ҲУДУДИДАН УМУМДАВЛАТ АҲАМИЯТИГА МОЛИК ҚИММАТБАҲО ИНШООТ—АСОСИЙ ГАЗ ҚУВУРИ ТРАССАСИ ЎТАДИ.

ГАЗ ҚУВУРИ — ПОРТЛАШ ВА ЁНҒИН ХАВФИНИ КЕЛТИРИБ ЧИҚАРУВЧИ ЮКСАК ХАВФ-ХАТАР МАНБАИДИР. МУҲОФАЗА МИНТАҚАСИДА ИШЛАРНИ ОЛИБ БОРИШ ҚОИДАЛАРИГА РИОЯ ҚИЛИШ — СИЗНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНГИЗ ГАРОВИДИР.

Газ қувурларидан хавфсиз фойдаланишни таъминлаш учун СНиП 2.05.06-85 га биноан қуйидагича хавф-хатар ҳудудлари белгиланган:

— кам олтингугуртли газли газ қувурлари: Муборак-Навои-Шўртан-Сирдарё ГРЭСи-Янги Ангрен ва Тошкент ГРЭСлари учун газ қувури ўқининг ҳар иккала томонидан 500 метрдан;

— бошқа газ қувурлари учун — газ қувурининг ҳар иккала томонидан 250 метрдан.

ОДАМЛАР ҚУРБОН БЎЛИШИ ВА МОДДИЙ ЗИЁН КЎРИЛИШИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ УЧУН ГАЗ ҚУВУРИНИНГ ХАВФ-ХАТАР ҲУДУДИДА:

— бирон бир иморатлар қуриш, дала шийпонлари, хирмонлар, ёқилғи қуйиш пунктларини ташкил этиш;
— моллар учун сувлоқлар ва қўраларни вужудга келтириш;
— силос бостириладиган ўралар қазиш, пичан ғарамлаш, пахтани қуритиш ва сақлаш майдончаларини ташкил қилиш;
— қум-шағал ва бошқа карьерларни барпо қилиш;
— ахлат уюмларини тўплаш, сомон ва қишлоқ хўжалиги чиқиндиларини ёндириш

ҚАТЪИЯН ТАҚИҚЛАНАДИ

Асосий газ қувурлари ва электр узатиш линиялари ўтадиган районларда улар яқинида йўллар қуриш, кабель, сувқувурлар ва бошқа ерости, ер усти ва ер юзасидаги коммуникацияларни ётқизиш «Ўзбектрансгаз» асосий газ қувурлари бошқармаси (Тошкент шаҳри, Педагогика кўчаси, 31«а» уй. Телефон: 56-38-07) билан келишилган ҳолда ва ана шу бошқарма томонидан берилган техникавий шартларга мувофиқ амалга оширилиши лозим.

АСОСИЙ ГАЗ ҚУВУРЛАРИ ЯҚИНИДА ҲУШЁР ВА ЭҲТИЁТКОР БЎЛИНГ!

«ЎЗБЕКТРАНСГАЗ» асосий газ қувурлари бошқармаси.
«САРБОН» Ўзбекистон реклама агентлиги.

Меҳр қолур, оқибат қолур

ҲАДЕМАЙ

ЛАЙЛАКЛАРГА ўқ узишди. Уларни бирбир тутиб, оппоқ қанотларини боғлаб қўйишди. Оёқларига олтин ҳалли халқа солишди. Лайлаклар эса бу зуғумларга, бу азобу уқубатларга қасдма қасд, умидвор кўзларини бепоён осмонга тикиб яшашди, яшайверишди...

Ривоят қилишларича, лайлак эркка ташна қуш экан. У минг йиллик миноралар, пурвиқор чинорларга уя қуради. Ҳалол ризқ топиб, ҳалол яшайди. Полапонларини суйиб, ардоқлайди. Лайлаклар бор жойда қут-барака бор, тотувлик устивор. Еган нонинг асал, ичган сувинг новвотдир. Лайлак ана шундай хосиятли ва табаррук қуш.

Лайлакларни севиш, ардоқлаш, уларни ҳимоя қилиш керак, деб ўргатишарди доно отахонларимиз. Ҳар сафар лайлакларни эсласам, кўз олдимдан қўшнимиз Юсуф тоторнинг сиймоси ўтаверади. Қорачадан келган, лўлисифат, дароз бўйли ширин калом киши эди. Унинг патила-патила, жингалак сочлари ўзига ярашиб турарди. У эртадан то шом тушгунга қадар эринмай тол чивиқларидан антиқа саватлар ясардики, кўрган одамнинг ҳаваси ортарди. Юсуф ақай ясаган бежирим нонсаватлар қишлоғимиз аёлларининг ардоқли бисотига айланганди. Ўша эллигинчи йилларнинг бошларида Қумариқ бўйларида толлар шунақаям кўп бўлардики, уларнинг ҳўл чивиқларидан минглаб нонсаватлар ясаб, қанчадан-қанча хонадонларга улашиб чиқса бўларди, деймано̆в.

Ўша, ҳам алғов-далғовли, ҳам элу юртга тинчлик-омонлик берилган замонларда қишлоғимизнинг ўттиз чоғли хонадонлари бағрида турли миллат вакиллари тотув ва иноқликда умригузаронлик қилишарди. Уларнинг аксарияти ижарада турувчи оилалар бўлиб, ишбилармон, уддабурро кишилар эди. Айтайлик, қўшнимиз Латиф тожик асли мастчоҳлик бўлиб, захил юзли киши эди. У пахта заводида саркорлик қилишдан ташқари синган-чиққанларни тузатувчи — синчи эди. Володя ўрис — ямоқчи, Гриша армани —асалчи, корейс Слава Ким — чегачи, ҳатто монтёрлик ҳам қила оларди. Ҳар ҳолда улар нону насибаларини териб юришарди.

Лайлакларга ўқ узишди. Уларни бир-бир тутиб, қанотларини боғлаб қўйишди. Лайлак деганлари сабр-тоқатли қуш. У умидвор кўзларини бепоён осмонга тикиб яшади, яшайверди...

Халқлар дўстлиги деб аталмиш ўша муқаддас оиланинг бахтиёр фарзандлари қаторида Юсуф тоторнинг ҳам ўзига хос ўрни бор эди. У тиним нималигини билмайдиган, каттаю кичикка баробар, ўзининг турфа қилиқлари, гапсўзлари билан уруш асорати тақчилликларидан, азобларидан омон-эсон чиққан одамлар кўнглини кўтаришга чечан, ўзини ҳам хафа қилдириб қўймайдиган уддабурро киши эди. Айниқса, тўй-ҳашамларда Юсуф ақай фавқулодда яйраб кетар, шундай рақсга тушар-

ЛАЙЛАКЛАР

дики, кулдираверib ичакларингизни узиб юборай дерди.

Совуқ маъракаларда эса Юсуф ақайни таниб бўлмай қоларди, у қоп-қорайиб, кўзлари киртайиб кетарди. Бошидаги ҳожи дўпписи остидан чиқиб турадиган патила сочлари ҳам паришон бўлиб қоларди. То маърака тугагунга қадар хонадон соҳибларининг ёнида турар, уларни қўлидан келганча юпатишга ҳаракат қиларди. Қишлоқда бунга шундай кўникиб қолган эдиларки, маъракаларда Юсуф ақай кўринмай қолса, дарров бирорта болакайни айтиб кел, деб юборишарди.

Кечқурунлари эса дала шийпони ёнидаги сада дарахтлари тагида алламаҳалгача қўлбола маҳорканинг чўғи ўчмасди. Кейин гармоннинг мунгли овози янграр, бу нолалар орасидан «Оқмачит, о, Оқмачит» деган аллақандай қайғули қўшиқнинг сўзлари сизиб чиқарди. Бундай пайтларда биз болакайлар ҳам уйда ўтиролмай, ўйин-кулгини йиғиштириб, Қумариқ бўйига тўпланар ва жимгина гармон садосига қулоқ тутардик:

Оқмачит, о, онажон, Оқмачит,

Мен сенинг болангман, ташландиқ боланг...

Бу нолаларда қандайдир оғир хиёнат борлигини болалик қалбим билан сезардим ва Юсуф ақайга чин дилдан ачинардим.

У кишининг яккаю ягона арзанда қизи Нурия эса, аллақандай сирли оҳангда Оқмачит номли она шаҳардан бир кечада бадарға қилинганларини пичирлаб айтар, қоронғу кечада унинг кўзлари чақнаб, қўллари мушт бўлиб тугилар эди. Шундай дамларда менинг юрагимга ҳам титроқ туриб, елкамда чумоли ўрмалаётгандек бўларди. Одатда бу ҳолат кўпга чўзилмас, биз болаларга хос беғамлик билан яна беташвиш болалигимизга қайтиб, ўйинга андармон бўлиб кетардик.

...Гармоннинг мунгли садолари шўх куйга айланар ва: «Нури, Нури, Ну-ри-ия, Ну-рия» деган садо биз болакайларни яна ўз оғушига чорлаётгандек бўларди.

— Нурия, Шевкет! Кел, сабийларим! — ёнига чорларди Юсуф ақайнинг ҳорғин, аммо қувноқ овози...

...Лайлакларга ўқ узишди, Уларни тутиб, оппоқ қанотларини боғлаб қўйишди. Оёқларига олтин ҳалли халқа солишди. Аммо лайлаклар бор қийинчиликларга чидаб, умидвор яшашди. Бепоён осмондан ҳеч қачон кўнгилларини узмай яшайверишди...

Ўша пайтларда хутор системасини йўқотиш, жамоа хўжаликлари ерларини кенгайтириш учун дов-дарахтларни қирғинбарот қилиш авж олган эди. Ана шундай шум тақдир дала шийпонига соя ташлаб, лайлаклар уясини бошида кўтарган қўшсадаларнинг чекига ҳам тушди. Бригада саркори Мўмин аканинг буйруғи билан бечора садалар кундиков қилинди. Лайлаклар эса тўс-тўс бўлиб кетди.

Садаларни, лайлакларни ҳимоя қилмоқчи бўлиб, тўполон кўтарган Юсуф ақайни уч кундан кейин милиция бўлимига олиб кетишди. Шу-шу бўлди-ю, қишлоғимизда биров Юсуф ақайни кўрдим, деганини эшитмадик.

Юсуф ақай биз болакайларнинг сирдоши, ҳар хил ўйинларни ўйлаб топишга устаси фа-

КЕЛАДИ!

ранг эди. Эрта баҳорда варрак, ёғоч от, тол новдасидан ўйиб ясалган сивизға эрмак бўлса, ёзда чиллак ўйини, кузда эса қушлар бозори, қишда — яхмалак... Эҳ, у кунларнинг тотли завқини ҳали-ҳануз унутолмайман.

Шу-шу, бўлди-ю, қишлоғимизга лайлак зоти дориймайдиган бўлиб қолди.

Нурия, Гена, Муҳаммадамир, Ҳабиба, Миршароф — турли миллат вакилларининг қувноқ болалари... Сорбонимиз Юсуф ақайдан айрилганимиздан кейин бироз сипо тортдик. Болалик шўхликларидан асар ҳам қолмади. Бугунги кунда эса ўша шўх-шаддод болакайлар ўлкамизнинг турли-туман жабҳаларида меҳнат қилмоқдамиз. Болалигимнинг ардоқли ҳамроҳлари — ота-оналарингиз олис-олисларда қолган сеҳрли масканларини, она юртларини соғина-соғина, ўртаниб яшаганларини, ўша армонли жойларга етолмаганликларини билармикансизлар, уларни эслармикансизлар?!

Шу гаплар кўнглимдан ўтаркан, устоз шоиримиз:

Йиллар умримизга қилармикан шафқат?
Бирор иш бормикан айлагали ёд?
Қайта тиклаш мумкин барчасин, фақат
Қайта тикланмагай ўчса Хотирот!..

сатрларини битганида нақадар ҳақ эканлигига яна бир бор ишондим.

Ҳадемай, мустақил Ўзбекистонимизга, хусусан Қизғалдоқ қишлоғига яна лайлаклар келади. Бу лайлаклар оқлик ва фаровонлик рамзи бўлиб, минг йиллик миноралар ва чинорлар тепасига уя қурадилар. Ҳалол ризқ топиб, ҳалол яшайдилар. Ахир лайлаклар бор жойда тотувлик, қут-барака устивор бўлади. Илоҳим шундай бўлсин!

Шавкат ТУРОБ.

Муборакбод этамиз

Қадрли Саидилҳом Саидраҳмонов!

Сизни корхонамиз ишчи-хизматчилари, инженер-техник ходимлари, барча жамоаси номидан муборак сана — туғилган кунингиз билан чин дилдан қутлаймиз. Шундай шодиёна дамларда ҳамкасбларингиз, қадрдонларингиз ва дўсту ёронларингиз бутун қалб қўрлари ва меҳру муҳаббатлари билан муборакбод этаётганликлари бежиз эмас. Сиз қарийб етти йилдан бери комбинатимизга омилкорлик билан раҳбарлик қилиб, бутун жамоанинг ҳурмат-эътиборини қозонганлигингизни бугун фахр-ифтихор билан таъкидлаймиз.

Бугунги кунда фақат бизнинг корхона жамоаси эмас, балки Дўстлик райони марказида яшаётган минг-минглаб аҳоли ҳам эл-юрт фаровонлиги йўлида кўплаб хайрли тадбирларни амалга ошираётганлигингизни эътироф этмоқда. Район Кенгаши депутати сифатидаги Сизнинг саъй-ҳаракатингиз туфайли ўнлаб хонадонлар марказий иситиш тармоғига уланди, кўплаб кўчалар асфальтланди. Ободончилик ишлари, одамларни ижтимоий жиҳатдан муҳофаза этиш борасидаги салмоқли тадбирлар, хайрия туҳфалари Сизнинг раҳбарлигингизда оддий кишиларга катта ғамхўрлик кўрсатилаётганлигининг яққол далилидир. Шу кунларда Сизнинг номингизга Янгийўл, Жиззах, Хонқадаги қайта ишлаш саноати корхоналари жамоаларидан ҳам табрикномалар келаётганлиги шу ерларда ишлаган пайтингизда одамларнинг меҳрини қозонганлигингиздан далолат беради.

Сизга узоқ умр, сиҳат-саломатлик, яхши кайфият, омад ва бахт-саодат тилаб, дилингизга қандай эзгу ниятларни туккан бўлсангиз улар рўёбга чиқишини чин кўнгилдан истаймиз.

Дўстлик дон маҳсулотлари комбинати жамоаси номидан: Нормамат РАИМҚУЛОВ, Робия ҚУЛУМБЕТОВА, Абдухалил ҚУЛМАТОВ, Аҳмад МУСИНОВ. Қаюм АБДУЛЛАЕВ ва бошқалар.

ХУШХАБАР

Жиззах пластмасса заводининг хом ашё танқислиги туфайли бўшаб қолган цехларида шиша буюмлари, алоқа кабеллари ва калиш ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Бу эса ишсиз қолиш эҳтимоли туғилган беш юз нафардан зиёд кишини иш билан таъминлашга имкон яратди.

* * *

Дўстлик тумани ҳудудида пахтани қайта ишловчи комбинат қурила бошланди. У ишга тушгач, шу жойларда истиқомат қилувчи бир ярим минг киши иш билан таъминланади. Корхона қурилишига маданият ва инсон қадриятлари халқ академияси homийлик қилмоқда.

И. ЖЎРАЕВ,

ОҚ ЧАШМА СОҲИБАСИ

Сайдахон Исомиддинова чорвадорлар сулоласи вакили. Уйчи районидаги Навоий номли жамоа хўжалигида сидқидил меҳнат қилмоқда. Онаси Эргашхон ая кўп йиллик фаолияти давомида лаёқатли шогирдлар тайёрлади, чорвадор номини улуғлади, Саидахоннинг отаси Ҳасанбой ака, жигарлари Аҳмаджон, Баҳромжон ҳам соҳа жонкуярларидир.

Илғор сигир соғувчининг шу касбда ишлаётганига 15 йил бўлди. Шу давр мобайнида эл оғзига тушди. Мусобақа пешқадами молларни рацион асосида парваришлаш, илғорлар тажрибасидан унумли фойдаланишга алоҳида эътибор беради. Емишдан тежаб-тергаб фойдаланади. Шу боис иқтисодий кўрсаткичлар ой сайин юксалиб боряпти.

1992 йил Саидахон Исомиддинова учун омадли келди. У қарамоғидаги 20 бош соғин сигирнинг ҳар биридан қарийб 2.700 килограммдан серқаймоқ сут соғиб олди. Бу белгиланганидан 4 тонна кўп. Дилбархон Бекмирзаева, Адашхон Бойхонова, Ўғилхон Отараҳимова каби оқ чашма соҳибалари ҳам карвондан ортда қолмасликка ҳаракат қилишаяпти. Бу ерда чорва қишлови яхши ўтмоқда. Ўрта ҳисобда кунига ҳар говмишдан 8 килограммдан маҳсулот олинаётир.

М. ҚОДИРОВ,
М. ҚАМБАРОВ.

ПАРҲЕЗБОП МАҲСУЛОТЛАР

Пахтачи райони маркази Зиёвуддин қўрғонида янги сут заводи қурилиб, фойдаланишга топширилди. Лойиҳа-смета қиймати 8,2 миллион сўмлик ушбу корхонани қуришда райондаги 178-хўжаликлараро кўчма механизациялашган колоннаси ҳамда гўшт ва сут саноати корхоналари қурилиши бўйича Тошкентдаги Ўрта Осиё махсус бошқарма бунёдкорлари фидокорона меҳнат қилдилар.

Бу ерда ҳозир бир сменада 20 тонна сут қайта ишланиб, ундан аҳоли дастурхонига турли парҳезбоп маҳсулотлар — қатиқ, брынза, сариқ ёғ, сузма, творог етказиб берилаётир. Тез орада пишлоқ ишлаб чиқариладиган шохобча ишга тушгач, бу ерда бир кеча-кундузда 300 килограмм энг юқори навли шундай маҳсулот ҳам тайёрлана бошлайди.

Б. ШАМСИЕВ.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалик вазирлиги жамоаси пахта пунктлари ишини ташкил қилиш ва ривожлантириш бошқармаси мутахассиси Ҳ. Низомовга онаси

Бўрихон БУРХОНХЎЖА қизининг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Бугун Алишер Навоий таваллуди куни

МАЪНАВИЯТИМИЗНИНГ БУЮК ДАҲОСИ

ҲУКМДОРДАН — АДОЛАТ, РАИЯТДАН — САДОҚАТУ МЕҲНАТ

Шоҳ ва раият, салтанат ва раият, яъни, ҳукмдор ва халқ, жамият ва халқ муаммоси ҳар доим буюк даҳоларни қизиқтириб келган. Инсоният пайдо бўлибдики, «қандай йўлдан борса, мамлакат, олам тинч ва халқ бахт-саодатли кун кечиради, жамият ва инсон баркамолликка эришади», деган саволга жавоб қидиради. Бу муаммо улуғ Алишер Навоийни бир умр қийнаган, кечасию кундузи унинг қалбини, ақл-заковатини банд этган, унга тинчлик бермаган улуғ ва мураккаб жумбоқ эди. Бадиий асарлари ва вазирлик ҳуқуқи, жамиятдаги катта обрўйи орқали бу саволга жавоб излади, уни ечмоқ йўлларини қидирди.

Бу масала бутун ижодининг бош хати, меҳвари, марказидир. Кичик шеърлари, яъни рубоийи, ғазаллари ёки «Хамса»даги каби улкан достонлари у ёқда турсин, ҳатто пайғамбарлар ва ҳакимлар тўғрисидаги илмий асарларида ҳам адолат ва раият бахт-саодати тўғрисида қайғуришни бош мезон қилиб олди. «Тарихи анбиё ва ҳукамо» асарида Алишер Навоий Одам Атодан тортиб Юсуф алайҳи-с-салом, Мусо, Довуд, Сулаймон алайҳи-с-салом ва Суқрот, Афлотун, Аристотолис ҳакимларгача ёзиб, буларнинг адолат йўлидаги ишларини алоҳида таъкидлаб ўтар экан, Мусо пайғамбарга келганда «Ва бани Исроилға жафо ва ситамни ҳаддан ўткорди», деб зулмкорлигини танқид қилиб ўтади.

Ҳукмдор ва раият масаласи Алишер Навоий «Хамса»сидаги ҳамма достонларида ё у, ё бу даражада таҳлил этилган. Аммо «Ҳайратул-аброр («Яхшилар ҳайрати»)да ва айниқса, «Садди Искандарий» достонида бевосита шу жумбоқни ўртага қўяди, уни ечиш йўлларини ахтаради. Ҳаёт шоми яқинлашган пайтларида, яъни 1500—1501 йилларда ёзган «Маҳбуб ул-қулуб» («Қалблар севгиси») асарида ҳам энг аввало одил шоҳлар тўғрисида фикр юритади.

Мана улуғ Алишер Навоий нима дейди:

«Адолатли подшоҳ ҳақ таолонинг халойиққа кўрсатган марҳаматидир; бундай шоҳ мамлакат учун тинчлик ва фаровонлик сабабчисидир... Одил шоҳ қуёш билан баҳор ёмғиридек қора тупроқдан гуллар очади ва мамлакат халқи бошига олтин билан дурлар сочади. Камбағал ва бечора одамлар унинг яхши, мулойим муомаласидан роҳатда; золим амалдор ва миршаблар унинг сиёсати тиғидан қўрқувда. Адолатли шоҳ шундай қўриқчики, унинг сояйи давлатида қўй-қўзилар бўри хавфидан омон; ёмонларга шафқатсизлигидан йўлдаги мусофирлар йўлтўсарлар ваҳимасидан эсон...» (асарни Иноят Махсум насрий баён этган).

Алишер Навоий худо ва диний ақидалар орқали ҳам адолат ва ҳақиқатни ҳимоя қилади. Юқоридаги кўчирманинг охирида «Адолатпарвар шоҳ халқни рози қилса, ҳақ-таоло шоҳдан рози бўлади», деган ибора бор. «Ҳайратул аброр»да Ануширавоннинг тарихда адолатли иши билан шуҳрат топганини айтади.

«Садди Искандарий» «Хамса»га кирган достонларнинг энг йириги, энг фалсафийси, энг ижтимоийроғи. Унда адолат масаласи умуминсоният миқёсида талқин қилинади. Зероки, Искандер тўғрисидаги афсона эрамиздан аввал икки мингинчи йилларда Юнонистонда тўқилган ва жаҳон бўйлаб, кезиб, бизнинг Шарққача етиб келган. Улуғ қалам соҳиблари бу кўчма сюжетдан адолатли ҳукмдор тўғрисидаги орзу-армонларини ифодалашда фойдаланганлар. «Садди Искандарий»нинг охирларида адолатли ишлар орқали халқни бахт-саодатли қил, яъни «Раиятни адл айлаб обод қил», деган мисра бор. Достонда неча ўнлаб шоҳлар тарихини ибрат қилиб келтирилиши,Искандарнинг барча ишлари, саргузаштларининг тасвир-таърифи ва ўнлаб фалсафий ҳикоя, нақллар, ҳикматларнинг киритилиши — буларнинг ҳаммаси ўша юқоридаги бир мисрага жойланган фикр, ният, армонни ўтказиш учун йўналтирилгандир.

Ҳайратга соладиган жойи шундаки, Алишер Навоий биргина Искандар тарихи орқали ҳам шу ниятини ифодалаши мумкин эди. Йўқ, у турли-туман сабоқли тарихлар, далиллар келтиради. Асар бошидаёқ Эронда тўрт минг уч юз ўттиз олти йил ҳукмронлик қилган тўрт сулола шоҳларини тилга олиб, қайсилари адолатли ишлар қилди, қайсилари раиятга зулм ўтказди, шуни айтади.

Сўнгра Искандарнинг шоҳлик тожини ўз ихтиёри билан ташлаб, ўзини бахтиёр ҳис этган доно одам билан суҳбатини тасвирлайди. У одам икки қўлида иккита бош чаноғини кўтариб олган. Буларнинг қай бири шоҳники, қай бири гадоники эканлигини ажратиб бўлмаслигини айтиб, «Бу икки матоъ ўлгандаку бир, тирикликда нечун низо қиладилар?» дейди.

Алишер Навоий ўз орзу-армонларини Искандарнинг шоҳлик лавозимини қабул қилиш жараёнидаги ҳолатини тасвирлаш орқали очиқ айтади. Искандар отасидан кейин шоҳлик тожини кийиши керак эди. У кўнмайди. Халқ илтимос қилади. Шунда Искандар шоҳ қандай бўлиши керак, деган саволга жавоб беради, бу хусусдаги ўз қарашларини бирма-бир санайди: «Ҳар ишда замон аҳлининг талабларига жавоб берадиган одам бўлса», «ақл—заковати қуёшдек мунаввар», «адолат бобида наврўз фаслидек, сиёсат бобида эса жаҳонни куйдирадиган яшиндек бўлса», «машаққатли кезларда душманга чора қилувчи, оғир кунларда халққа кўмак берадиган адолатпеша бир зот бўлса» дейди. Давом этиб «Борди-ю девонбегиси фуқарога ситам қилса, унинг қўлини кесиб ташласин, мусофирлар қатнови тўхтамасин», «ўғриларни тутиб, уларнинг нопок қўлини қирқсин», «зулм—бедодлик одатлари тамоман йўққа чиқазилсин. Ҳатто зулм деган иборанинг ўзи эл орасида бўлмасин!» дейди.

Алишер Навоий Искандарнинг ўлимини ҳам адолат, ҳақиқат, мол-дунёнинг бевафолиги, умрнинг ўткинчилиги, поклик, ҳаққа эътиқод масаласи билан жипс боғлайди. Искандар бутун оламни забт этди, аммо унга «нима берган бўлса, ҳаммасини қайтариб олди-да ўзини ҳам ҳалок қилди». Искандар ўлими олдидан онасига мактуб ёзиб, шундай илтимос қилади: «Ва лекин мени тобутга ётқизган пайтингизда ёқут тешигидан ипни чиқазиб қўйилгани каби, албатта, бир қўлимни тобутдан чиқазиб қўйинг. Токи халойиқ бу қўлга ҳайрат кўзи билан эмас, балки ибрат кўзи билан боқиб, «бу панжалар саф тортиб ер юзини ўз қўлига олган эди, мана энди бу қўллар дунёдан шол кишининг қўлидай қуруқ, чинорнинг япроқсиз бутоғидай бўм-бўш кетаётир!» десинлар. Бу ҳол одамлар учун бир ибрат мактаби бўлиб, дунёни эгаллаш машғулотидан қўлларини тортсинлар».

Дарвоқе, Алишер Навоий мазкур достонда ҳам, бошқа асарларида ҳам талончилик урушини қаттиқ қоралайди, тинчлик ва осойишталикни бахт-саодат, баркамоллик гарови деб билади. «Садди Искандарий»да «Уруш бу — довул! Довулгина эмас, ғам-андуҳнинг селидир. Ундан бутун дунё халқларига кулфат ва алам етади», «уруш кунлари ошнолар бегоналашади», «уруш балоси халқ бошига қирғинлик, ватангадолик каби кулфатларни солади», дейди. Улуғ бобомизнинг бу сўзларини ҳозирги кунларда ер юзида ва бизнинг яқинларимизда бўлаётган фуқаро урушлари, миллий низолар-тўқнашувлар тўла тасдиқлаб турибди.

Алишер Навоий раиятдан ўз ватанини севишни, уни гуллаб-яшнатиш учун тинмай ҳалол меҳнат қилишни талаб этади. Халқ шоҳдан, ҳукмдордан адолат, ҳақиқат, меҳрибонлик талаб қилар экан, ўзи ҳам унга чексиз садоқат кўрсатиши керак, жонини унинг эзгу ишлари учун тикиши лозим.

Алишер Навоий юрт осойишталиги тўғрисида ўйлар экан, иғвогарлар, фитначилар, миш-мишчиларга шафқатсиз бўлиш керак, деган ғояни олға суради. Кун тартибида ватан ва халқ тақдири, унинг келажаги турган пайтда ҳар қандай иғвогарларга шафқатсиз бўлиш лозим, дейди. «Фитна-фасод билан шуғулланувчи, иғвогар кишиларни сиёсат остига олиш, уларга қаттиқ жазо бериш ҳукмдор учун шартдир. Ёмонларни ҳаддан ташқари қўрқинчда сақлаш — яхшиларнинг ниҳоят даражада осойишта яшаши учун шароит яратиб беради».

Халқнинг осойишта турмушини издан чиқарувчи, меҳнатдан қўлини совитувчи ва инсоннинг камол топишига ҳалақит берувчи иллатлардан бири, Алишер Навоий эътиқодига кўра, беҳаёликдир. Иғво, жанжал, фитна, юлғичлик, бу беҳаё кишиларнинг ишидир. Улуғ мутафаккир «Камолга етган одамлар — ҳаёли, камол топмаганлар — нуқсонли ва ҳаёсиз» дейди. Алишер Навоий бировларга яхшилик қилиб ёмонлик ва вафо қилиб бевафолик кўрганлигини ғазаллари, достонларида такрор-такрор айтади, фарёд қилади: «Давр бевафоларининг жабридан дод! Ва замон беҳаёлари зулмидан фиғон ва фарёд! То олам пайдо бўлгандан бери бу ўтда ҳеч ким менчалик ўртанмаган; то бевафолик бошлангандан бери ҳеч ким мен каби бу алангада ёнмаган. Замон кишилари бевафолигидан бағримда тиконлар бор ва давр халқи беҳаёлигидан кўксимда яралар бор».

Улуғ шоир одамларни, жамиятни ғоят теран, чуқур таҳлил этди ва бор ҳақиқатни айтди. Инсонни емирувчи, жамиятни ларзага солувчи, кемирувчи бундай иллатлар тўғрисидаги доно фикрлари худди шу бугун айтилгандек жаранглайди. Қаранг: «Дўст сифатида жонингни бермасанг, жонингга душманлик қиладилар, уларнинг кўнгли учун ноҳақ қон тўкишга рози бўлмасанг, қонинг тўкилишига гувоҳлик берадилар». Нақадар ҳаётий, ҳаққоний гаплар! Ёки шаҳар олибсотарлари тўғрисидаги улар «хиёнатчи, ўз фойдасини кўзлагани ҳолда элга қаҳатчилик тилайди», «дўконида инсофдан бўлак ҳамма мато мавжуд; ўз айбига иқрорликдан бўлак ноинсофликнинг барча тури кўплаб топилади», деган гаплари ҳозир бизнинг кунларимизга шу қадар моски, Алишер Навоий даҳосига яна минг бор тан бермасдан иложингиз йўқ!

Алишер Навоий «Маҳбуб ул-қулуб» асарида жамиятни бошқаришда, ватанни гуллаб-яшнатишда юртнинг ҳамма тоифаси иштирок этишини, ҳаммасининг ўз ўрни борлигини ёзади, ҳар бир касбни ва шу касбдаги кишиларнинг ватан, ҳукмдор олдидаги бурчини чиройли қилиб таърифлайди. Ҳатто овчилардан тортиб, шилқим гадойларгача ҳамма тоифани таҳлил этади. Ҳаммасига фақат ватан учун, халқ учун қиладиган ҳалол меҳнати, фойдаси нуқтаи назардан баҳо беради. **Шунинг учун ҳам Алишер Навоий ҳаммадан, ҳатто шоҳдан ҳам деҳқоннинг улуғ туришини уқдиради. Бутун тирик мавжудот шу деҳқон яратган неъматлар туфайли тирикдир, шунинг учун уларнинг ҳаммаси «шу деҳқоннинг фарзанди-ю, унинг ўзи Одам Атодир!» Деҳқонга ҳеч ким бундай юксак баҳони бермаган бўлса керак! Ахир, «Оламнинг ободлиги деҳқонлардан, меҳнат аҳли шодлиги улардан»дир!**

Алишер Навоий одил шоҳ, адолатли тузум, бахт-саодатли ҳаётнинг, баркамол инсонларнинг пайдо бўлиши осон эмаслигини, узоқ асрлардан кейин рўёбга чиқишини яхши билар эди. Шунинг учун у одамларни сабрли, қаноатли, тоқатли бўлишга ундади. Сабр-қаноат билан қилинган ҳалол меҳнат орқалигина инсон ўз орзу-армонларига эришажагига ишонди. «Ҳар ким қаноатга одатланган бўлса, шоҳлик—гадолик ташвишини билмайди. Гарчи тирикчилик уйи доим тор, бу ҳақда қанча муболаға қилсанг ўрни бор. Қаноат бир қўрғонки, унга кирсанг, нафсинг ғалвасидан қутилагсан». «Сабр-ҳажр шомидек қоронғи ва узун, аммо сўнгги висол тонги; сабр-ҳажр йўлидек қийин ва йироқ, аммо ниҳояси—иқбол каъбаси»дир, дейди шоир.

Энди мустақилликка эришган юртнинг фуқароларимиз, бахт-саодатли ҳаёт қуриш йўлида, жамиятимизни баркамол қилиш йўлида ва ўзимизнинг ҳам маънавий, ҳам иқтисодий бақувват бўлишимиз йўлида улуғ бобомиз Алишер Навоий ўгитларига амал қилиб, сабр-тоқат билан ҳалол, фидойиларча меҳнат қилсак, шояд орзу-армонларимиз рўёбга чиқса!

Салоҳиддин МАМАЖОНОВ.
Ўзбекистон Фанлар академиясининг мухбир-аъзоси.

Алишер Навоий, Ҳусайн Бойқаро ва Абдураҳмон Жомий шеърхонлик баҳсида.

Мусаввир Маҳмуд ЖЎРАЕВ.

СЕВИМЛИ СИЙМО

Ўзбек халқининг миллий ғурурини оламга ёйган, адабий тилимиз ривожига улкан ҳисса қўшган, улуғ шоир ва мутафаккир, йирик давлат ва жамоат арбоби Алишер Навоий муборак 552 ёшга тўлди. Оташнафас шоир бутун умри давомида Ҳазрати Инсон манфаатларини кўзлаб иш тутди, ўз ижодида Комил Инсонни куйлаб ўтди.

Шу нуқтаи назардан олиб қараганда, шоир номи билан аталадиган адабиёт музейидаги ҳар бир кўргазмали қурол, ана шу пуристеъдод соҳибининг бой адабий меросидан ҳамда ибратли ҳаёт йўлидан ҳикоя қилади. Ижодкорга бағишланган мавжуд ўн икки кўргазмали хона турли ҳужжатлар, қўлёзмалар, миниатюралар, санъат асарлари, халқ амалий санъати намуналари, шоир ижодининг тошбосма нусхалари, китоблар, суратлар, бадиий безаклар билан жиҳозланган.

Тўйга тўёна сифатида адабиёт музейида бир қанча режалар амалга оширилди. Хусусан, айрим кўргазма хоналари ва ўттизга яқин ҳайкал ҳамда ҳайкалчалар таъмирдан чиқарилди. Айни замонда бир нечта янги санъат асарлари сотиб олинди. Шу ўринда истеъдодли ижодкор М. Ҳакимовнинг «Алишер Навоий» номли портретини эслаб ўтиш жоиз. Энг асосийси: таниқли деворий расмлар устаси Тўхтабек Сойибов «Навоий шеърияти» хонасини жозибали ва мазмунли санъат асари билан бойитди.

Кўргазмада Ўзбекистон халқ рассоми А. Абдуллаев яратган «Алишер Навоий» (1977—79 й.). номли портрет алоҳида кўзга ташланиб турибди. Рассом чизган шоир сиймосида ақл-заковатга тўла, қувваи ҳофизаси кучли бўлган бир файзли алломани кўрамиз.

«Алишернинг ёшлик даври» кўргазмасида ҳам кўплаб санъат асарларини учратиш мумкин. Шулардан бири рассом Б. В. Пестинский 1939 йилда яратган «Алишернинг болалиги» номли портретдир. Рассом асарда ёшликдан шеър ишқига мубтало бўлажак шоир сиймосини маҳорат билан матога муҳрлаган. Чўкка тушиб, қўлида китоб ушлаган ёш Алишер мутолаа билан машғул. У машҳур форс шоири Фаридуддин Атторнинг «Мантиқ-ут тайр» асарини севиб ўқимоқда. Ёш Алишер бу китобдан жуда таъсирланади.

Кейинчалик бу асардан илҳом олган шоир унга жавобан махсус «Лисон-ут тайр» асарини ёзади.

«Навоий Самарқандда» деган кўргазмали хонадан рассом К. Эминовнинг «Алишер Навоий Улуғбек мадрасасида шеър ўқимоқда» номли асари ўрин олган. Мой бўёқда маромига етказиб бажарилган бу портретда Алишер Навоий мадраса ҳужжатларидан бирида устоз ва мударрисларга ўзининг янги битилган ғазалларини ўқиб бермоқда. Бу тасвир жуда жонли яратилган бўлиб, унда шоирнинг устози Фазлуллоҳ Абуллайсий сиймоси ҳам ишонарли тасвирланган.

Алишер Навоий «Мажолис—ун нафоис» асарида шундай ёзган: «Ҳожа Фазлуллоҳ Абуллайсий Самарқанд акобиридиндур... Фиқҳда ани Абу Ҳанифаи Соний дерлар эрди... Фақир икки йил аларнинг қошида сабоқ ўқуб эрдим, онча илтифотлари бор эрдиким, «фарзанд» дер эдилар»

Маълумки, Ўзбекистонда буюк инсон ва ижодкорнинг ягона қадами теккан жой бу— Самарқанд шаҳри ҳисобланади. Зеро, шоир бу ерда 1465—1469 йилларда яшаб ўқиди ва ижод этди. Шоирнинг Самарқанддаги ижоди ва ҳаёт йўли ҳақида таниқли олим В. Абдуллаев «Навоий Самарқандда» номли китобида қизиқарли кузатишларни баён этган.

Музейдаги «Жомий ва Навоий» кўргазмасида эса таниқли мусаввир М. Набиев мўйқаламига мансуб бўлган «Навоий Жомий ҳузурида» номли асар мухлислар эътиборини қозонмоқда. Унда устоз ва шогирднинг ижодий суҳбат қилаётган онлари мангуликка муҳрланган.

Жомий вафот этгач, Навоий устози хотирасини абадийлаштириш мақсадида, унга бағишлаб махсус «Хамсатул-мутаҳаййирин» номли асарини ёзади.

Туркий тилда бундан беш аср муқаддам бир шоҳ асар дунёга келди. У «Хамса» деб ном олиб, шоир довруғини оламга ёйди. Ўша вақтларда форс ва араб тилларининг нуфузи баланд эди. Бироқ Навоий туркий тил ҳам бошқа тиллардан қолишмаслигини, айни пайтда унинг гўзал ва бойлигини исботлаб берди. «Хамса»ни ташкил этувчи беш достон — шоирнинг бизга қолдирган мангу ёдгорлигидир. Зотан, бу достонларнинг ҳаммаси эзгуликнинг мангулиги ҳақида. Шунинг учун ҳам музейидаги энг катта хоналардан бири тўлалигича шу асарга бағишланган.

Бу ерда рассом А. Перов мўйқаламидан дунёга келган «Навоий «Хамса» устида ишламоқда» деб номланувчи санъат асари бор. Унда буюк шоирнинг «Хамса» устидаги ишни ниҳоясига етказаётган даври жонли яратилган.

Навоий, Жомий сингари замонасининг улуғ истеъдод соҳиблари ҳақида сўз кетганда, йирик давлат арбоби ва шоир Ҳусайн Бойқаро тўғрисида ҳам тўхталмоқ лозим. Бизда таниқли навоийшунос олима Суийма Ғаниева томонидан Бойқаро ғазаллари девон ҳолида нашр этилган.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, Ҳусайн Бойқаро бундан беш юз йил аввал туркий тил мавқеини кўтариб, ўзбек шоирлари туркий тилда ижод қилсинлар, деб саройда махсус фармон чиқарган. Ўзи ҳам туркий тилда баракали ижод этган. У кўп вақтларини Навоий билан ижодий суҳбат қуриб, шеърий айтишувлар қилиб ўтказган.

Шу маънода Ўзбекистон халқ рассоми Н. Қўзибоевнинг «Навоий Ҳусайн Бойқаро ҳузурида» номли асари диққатга моликдир. Икки дўст, икки арбоб, икки шоир. Улар шеърий баҳс-мунозарага жиддий киришган, давлат иш ва ташвишларини эса маълум бир муддат унутишган чоғлари нақадар ишончли ҳамда жонли акс эттирилган.

Бундай маҳорат билан яратилган санъат асарларидан яна бири «Навоий ва Ҳусайн Бойқаронинг сўнгги учрашуви» деб номланади. Бу асар муаллифи С. Муҳамедов ўз олдига шоир ҳаётининг сўнгги дамларини акс эттиришни мақсад қилиб қўйган.

Навоий Ҳусайн Бойқаро йўқ чоғларда, одатда ҳокимиятни бошқариб турар эди. Шундай кунларнинг бирида унга хушхабар келади. У зафар юришидан қайтиб келаётган дўсти Ҳусайн Бойқарони кутиб олиш учун бир неча кунлик йўлга чиқади. Лекин унинг аҳволи ўзгариб қолган эди. Ҳусайн Бойқарони кўриб, у билан кўришмоқ ниятида бўлган Навоий ҳушидан кетади...

Рассом С. Муҳаммедов худди ана шу лаҳзани бўёқларда матога кўчирган. Атрофдан амиру беклар, шоҳга яқин кишилар, ҳамма саросимага тушган бир пайт. Улар Навоийни саройга олиб келадилар. Табиблар қандай муолажа қилиш ҳақида бир қарорга келгунларига қадар, вақт бой берилган эди. Навоий боқо гулшанига сафар этади. Бу воқеа 1501 йилнинг 3 январь куни содир бўлди.

Унинг порлоқ руҳи эса мангу тирикдир.

Баҳодир ВАЛИЕВ,
Алишер Навоий номидаги давлат адабиёт музейининг илмий ходими.

«ДЕВОН-Э ФОНИЙ» — ИЖОД ДАСТУРИ

XV асрнинг 30—90-йилларида яшаб ўтган тарихчи Давлатшоҳ Самарқандий ўзининг «Тазкират-уш-шуаро» («Шоирлар ҳақида рисола»)сида Низомиддин Мир Алишер Навоий ҳақида шундай ёзади:

«...Бу улуғ амир дину давлат ҳомийси, шариат ва миллатнинг пушти паноҳидир...

...[Мир Алишер ўзининг] холис мулкини ва ҳалол бойлигини худо йўлига сарфлаб, мамлакатда мадрасалар, масжидлар, работлар, хайрли жойлар ва дор-уш-шифо [касалхона] қуришга харжлади...

Агар улуғ амир қилган хайрли ишларни бирма-бир ҳисобланадиган бўлса, қисса чўзилиб кетади. Фақат пойтахт Ҳиротда... қурилган машҳур манзиллардан айримларинигина қисқача келтирмоқчимиз. Аввало, Ҳиротдаги жомеъ масжиди, мадраса, хонақо, дор-уш-шифо, ҳаммом сингари иморатлардирки, уларнинг ҳаммаси... Инжил ариғи ёқасидадир... [Навоийнинг] яна бир иморати Работи Ишқдир... Яна бир бошқаси Работи Сангбаст [дир]... Маърифатли сайййд Қосим Анвар жаноблари ҳамда шайх Фаридиддин Аттор... қабрига қурилаётган иморатлардир...».

Ушбу кўчирмани келтиришимдан мақсад, Низомиддин Амир Алишер Навоий ўз замондошларига ва ўзидан кейинги авлодларга фақатгина ўзбек адабий тилининг асосчиси сифатида эмас, балки халқ фаровонлиги, юрт ободончилиги йўлида катта ишларни амалга оширган ажойиб давлат арбоби сифатида ҳам намуна бўлганлигини эслатиб ўтишдир.

Афсуски, биз мактаб, олий таълим даргоҳларида Навоий ҳаётининг давлат арбоби сифатидаги фаолиятини икки оғиз сўз билан тугатиб қўяқолар эдик.

Собиқ тузум даврида Алишер Навоий ижодиётининг яна бир қирраси — форс—тожик тилларида қилган меҳнат самараларини ҳам шунчаки варақлаб ўтиб кетганмиз. Ваҳоланки, улуғ амир ижодининг бу қирраси Бадриддин Ҳилолий, Абулқосим Бедил, Сайидо Насафий каби форс-тожик адабиётининг йирик классиклари учун ўзига хос мактаб бўлган.

Бу ҳақда, минг афсуски, ўзбек адабиёти тарихига оид бирорта китоб (қўлланма)да айтилмаганди. Лекин кейинги 3—4 йил давомида бундай нохолисликларга барҳам берила бошланди. Тарихга, миллий қадриятларга ижобий ёндоша бошладик. Айниқса, Президентимиз И. А. Каримов ташаббуси билан 1991 йил — Алишер Навоий йили, деб эълон қилиниши, у зотга муҳташам ёдгорлик ўрнатилиши бизга куч-ғайрат бағишлади.

Навоийнинг форс-тожик тилидаги ФОНИЙ таҳаллуси билан битилган ижодий меросини ўрганар эканмиз, у туркий (ўзбек) тилида қандай маҳорат билан қалам тебратган бўлса, форс-тожик тилида ҳам шундай салоҳият билан ижод қилганлигига амин бўлдик.

Навоийнинг яна бир маҳорати шундаки, туркий (ўзбекча) шеъриятида қўллаган қиёслаш услубларини форс-тожик тилидаги шеърларида қўлламасликка интилади.

Биз шу вақтгача Навоийнинг ўлмас мавзу — ишқий кечинмалар ҳосилалари мавзусидаги ғазалларини **[достонлари бундан мустасно]**. ўрганишда муҳаббат мавзусидаги шеърларга хос бўлмаган жиҳатни зўрлаб ёпиштиришга ҳаракат қилдик. Яъни, эмишки Навоийнинг ишқий ғазалларида биринчи ўринда ХАЛҚ образи, сўнгра эса ОШИҚ образи туради. Бу икки образ доимо бир-бирини тўлдириб боради! Бу— тарихни, шеъриятни сохталаштиришдир. Пок севги, садоқат, вафо шевасидаги, ҳижрон, маломат боварасидаги кечинмалар ичида юрган инсоннинг яширин дардлари пок ва муқаддасдир.

Навоий ижодидаги туркий (ўзбекча) ғазаллар кўплиги маълум. Холис баҳони китобхон берсин.

Ҳазрат Навоийнинг форс-тожик тилидаги «Девон-э Фоний» тўпламини ўрганар эканмиз, бобомиз ўзининг бу борадаги ижодида форс-тожик халқлари мумтоз адабиёти анъаналарига қаттиқ амал қилганлигига амин бўлдик. Маълумки, форс-тожик мумтоз адабиёти намояндалари Саъдий Шерозий, Ҳофиз Шерозий, Умар Хайём ижодиётида асосий мавзу — муҳаббатдир. Гўзал маъшуқа, фидойи ошиқ образлари май, чолғу, ҳижрон туни, висол умиди каби ишқий лаҳзаларга сингдириб берилади. Хоҳ Ҳофиз, хоҳ Саъдий ғазалиётини, хоҳ Хайём рубоиётини оладиган бўлсак, ишқий мавзудаги мисралар ўзига хос фалсафий мушоҳадалар эса ўзига хос талқин этилади.

Базм, майхона, соқий, жом, муғбача, дайр пири, муғ каби нисбий тушунчалар ошиқ ҳолатини баён қилишда кенг қўлланилган, деярли ҳар бир ғазалда учрайди. Ёр остонаси, ўзгалар базми ибораларини ҳам жуда фаол иборалар сирасига киритиш мумкин. Энди ХАЛҚ ва ОШИҚ образлари ҳақидаги айрим ўзбек совет «машойих»ларининг юқоридаги фикрига келсак, ишқий ғазалларнинг ХАЛҚ, ЗАМОНА билан боғлиқ байтларида халқ — маломатгўй, замона —бевафо, чарх эса кажрафтордир. Бундай талқин ишқий мавзудаги барча даврда битилган шеърларга хос бўлиб, Навоий ижодиётида ҳам табиий бир ҳол сифатида қўлланилган.

Қуйида эса, Алишер Навоийнинг форс тилидаги бир ғазалини ўзбек тилига ўгириб, ҳурматли муштарийлар эътиборига ҳавола қилдик.

Дилмурод САИДОВ,

ҒАЗАЛ

Ул ой ҳажрида чеккумдир нолаю оҳ—фиғон ҳар кеч,
Магар бўйлар эсам нолам етур то осмон ҳар кеч.
Ўшал навраста ишқида кезар бўлсам кўча, э воҳ,
Бу кекса нотавонгаки, етар минглаб зиён ҳар кеч.
Нигорим ўз уйиға йўл олар чоғи шоҳ базмидин,
Кўрай, деб бир кутарман йўлки, бир бурчак макон ҳар кеч,
Маним дардим улар ёлғиз, унинг дарди—ўз дилбари,
Ман ундан пинҳону у ҳам ниҳон мендан, ниҳон ҳар кеч.
Сенинг базминг улуғларга, хонанг тўри мудом банддир,
Умидим: бошими қўйсам манга бас остон ҳар кеч.
Унинг кўйида минг-минглаб бало ётгайдир, эй Фоний,
Сира борма, магар қилмас эсанг тарк бошу жон ҳар кеч.

Бош муҳаррир Н. ЁҚУБОВ.

Рўзнома таҳрир ҳайъати: Н. ҚАЮМОВ, М. ИСЛОМОВ, М. МИРЗАЕВ, Ҳ. РАҲМАТИЛЛАЕВ, Т. ҚЎШАЕВ, М. ҚАЮМОВ, [бош муҳаррир ўринбосари], С. САЙДАЛИЕВ [бош муҳаррир ўринбосари], О. ҒОФУРОВ [масъул котиб], Н. ОРИФЖОНОВ, Т. СОЛИЕВ, Р. ТУРСУНОВ, К. РИХСИЕВ, Э. ИБРОҲИМОВ.

МУАССИСЛАР: Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, «Узплодовошчвинпром» концерни, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, «Қишлоқ ҳақиқати» журналистлари жамоаси.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР, Муҳаррир ўринбосарлари —33-44-43, 33-16-27. Масъул котиб—33-09-93, Масъул котиб ўринбосарлари—32-56-25. Деҳқончилик бўлими—32-56-35, 32-54-51, 33-09-93. Қайта ишлаш саноати бўлими—32-56-31. Ижтимоий ҳаёт бўлими — 32-56-34. Чорвачилик бўлими—32-56-22. Мелиорация ва қишлоқ қурилиши бўлими — 32-56-33. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 33-09-93. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-54. Шикоят, хат ва маъмурий органлар бўлими — 32-54-49, 32-54-52. Безатиш бўлими — 32-58-79.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Ленинград кўчаси, 32. Нашр кўрсаткич — 64.602. 1 2 3 4 5 6

Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди — 21.50. Буюртма Г—63.